

könyv
könyvtár
könyvtáros

2003
szeptember

Szent István ünnepe alkalmából
a Magyar Köztársaság elnöke, *Mádl Ferenc* megbízásából
Hiller István kulturális miniszter

a MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND LOVAGKERESZTJÉVEL
tüntette ki

dr. Ambrus Zoltánt,
a Békés megyei Könyvtár igazgatóját;

PAULER GYULA-díjat adományozott
dr. Szögi Lászlónak,
az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár főigazgatójának;

SZÉCHÉNYI FERENC-díjat adományozott
dr. Borsa Gedeonnak, az OSZK tudományok kutatójának,
dr. Máder Bélának, a Szegedi Egyetemi Könyvtár főigazgatójának
és *dr. Szabó Sándornak,* az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar főiskolai
docensének;

SZINNYEI JÓZSEF-díjat adományozott
Bertalanné Kovács Piroskának, a Jász-Nagykun-Szolnok megyei
Verseghy Ferenc Könyvtár igazgatójának;
dr. Egyházi Tibornének, a Veszprémi Egyetemi Könyvtár
szakmai vezetőjének,
Engel Tibornak, a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár
igazgatójának,
Gádor Ágnesnek, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Könyvtára
igazgatóhelyettesének,
Herczigné Mlakár Erzsébetnek, a József Attila Megyei Könyvtár
igazgatóhelyettesének
és *Rády Ferencnek,* az OSZK általános főigazgató-helyettesének;

WLASSICS GYULA-díjat adományozott
Lengyel Lászlóné ny. könyvtárigazgatónak,
a Területi Művelődési Intézmények Egyesülete
irodavezetőjének.

**Kitüntetett kollégáinkra büszkék vagyunk,
kitüntetésekhez gratulálunk!**

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

12. évfolyam 9. szám

2003. szeptember

Tartalom

Könyvtárpolitika

Pegán Anita–Vajda Kornél: A könyvtár – kapu a világra	3
Fogyatékkal élő emberek a közkönyvtárakban – követelmények és lehetőségek az információs technológia társadalmában	8
Skaliczki Judit: A fogyatékkal élők integrálásáért.....	10
Europa Nostra-díjas a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár	14

Fórum

Van-e a könyvtártudománynak hermeneutikája?	16
---	----

Műhelykérdések

Moldován István: MEK fejlesztések 2002–2003-ban	24
--	----

História

Pogányné Rózsa Gabriella: Klas August Linderfelt és „eklektikus” katalógizálási szabályzata	30
Fogarassy Miklós: Ködképek egy könyvtáros múltjából	42

Perszonália

Bartos Éva: Meghalt Kiss Jenő (1933–2003)	48
--	----

Extra Hungariam

Pátrovics Péter: Bécsi képeslapok	50
--	----

Könyv

A Pest Megyei Könyvtár 50 éve	54
Helyismereti könyvtárosok IX. országos tanácskozása	57

From the contents

Anita Pegán-Kornél Vajda: The 35th Annual Conference of the Association of Hungarian Librarians in Nagykanizsa (3);
Judit Skaliczki: For the integration of the disadvantaged. Library politics, the opportunities and obligations of librarians (10)

Cikkeink szerzői

Bartos Éva, a Könyvtári Intézet osztályvezetője, *Fogarassy Miklós*, könyvtáros, esszéíró, kritikus; *Moldován István*, az OSZK osztályvezetője; *Pátrovics Péter*, az ELTE oktatója; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Pogányiné Rózsa Gabriella*, az ELTE oktatója; *Skaliczki Judit*, a NKÖM Könyvtári Osztály vezetője

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

Borostyániné Rákóczi Mária, **Kenyeri Kornélia**,
Poprády Géza

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, **Sz. Nagy Lajos**, **Vajda Kornél**

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5.7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint
HU-ISSN 1216-6804

A könyvtár – kapu a világra

Annak rendje és módja szerint, amiként azt már régóta, igen régóta megszokhattuk és megszerethettük, ezidén is sor került a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Vándorgyűlésére. Rekkenő hőségben, embert, szellemet próbáló kánikulában zajlott le a 35. Vándorgyűlés, augusztus 14–16-án, Nagykanizsán. A helyszín megválasztása roppant szerencsésnek bizonyult, több okból is. A résztvevők nemcsak megcsodálhattak egy valóban korszerű, minden mai igényt kielégítő városi könyvtárat, de mintegy benne is élhettek. Ellentétben ugyanis oly sok vándorgyűlési helyszínnel, a kanizsai esemény, pontosabban eseménysorozat minden fontos etapjának (no persze a kirándulások kivételével) a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár adott helyet. Így a résztvevők belakhatták a könyvtár tereit, használat közben ismerkedhettek meg vele. Egészen másként hangzottak így azok az előadások, beszámolók, amelyek a könyvtár bemutatását célozták: nem valami távoliról, még nem ismertről, az előadások, beszámolók szavai alapján elképzelendőről szóltak, hanem mintegy csak megfogalmazták, szavakba öntötték, történelmi távlatba helyezték a szem előtt lévőt, a corps à corps megtapasztaltat. És a nagykanizsaiak éltek ezzel a jogos (a szervezés és a vendéglátás által megszenvedett, kikínlódott, kiérdemelt) előnnyel. Valahogy úgy tudták adni magukat, hogy azt talán tanítani lehetne, kellene. És ez – az adott esetben, épp e Vándorgyűlés kapcsán – több mint a helyén volt. Hisz a Vándorgyűlés egyik, ha nem legfontosabb témája épp az volt, miként szerepeljen a könyvtár a „világ szemében”, hogyan mutassa meg és fel magát, hogyan tárja a szélesebb nyilvánosság elé értékeit, kincseit, hasznait, használhatóságait, hogyan „adja el önmagát” stb. Pompás gyakorlati (és persze elméletileg is alátámasztott, szavakba, előadásokba, bemutatókba öntött) megoldást nyújtottak így a házigazdák. Valóban paradigmatis érvényű volt szereplésük – ebben a vonatkozásban is.

A kanizsaiak ügyeltek arra is, hogy a könyvtárral együtt, annak mintegy szerves testeként (dehogyan is volt az szervesen) közvetlen és távolabbi környezetüket is felmutassák. Nem egyszerűen valamiféle couleur locallel kísérleteztek, hanem annál sokkal mélyebb megoldásokat választottak. Egyetlen ilyen elemet, bizonyosan a legérdekesebbet és leglátványosabbat, egyúttal azonban szimbolikus sugárzását is emelnénk itt ki. Kanizsán szokássá, közkedveltté vált a gólyalábazás. Nos, a résztvevőknek, eleinte csak a kalandorabb hajlamúaknak, később szinte mindenkinek, módja volt arra, hogy maga is gólyalábakra álljon, gólyalábakon tegyen lépéseket. Nagyszerű multság, de több is annál. Amiként a könyvtári helyszín beavatta a résztvevőket a témába, akként a gólyalábazás kanizsaiakká tette őket, legalább a Vándorgyűlés óráira, napjaira. Nem véletlen, hogy a Vándorgyűlés logójába is egy gólyalábazó figura került. Egy gólyalábakon roppant szilárdul álló figura sziluetttje látható a logón, egy – bizonyosan – könyvtáros figurája, aki kimagaslik a tájból, környezetből, hatalmas tere-numot fog, foghat át pillantása. Szinte Goethe Faustjának toronyőre juthat az ember eszébe: zum sehen geboren, zum schauen gestellt. És

erről a figuráról nem tudható, hogy nő-é, avagy férfiú (feministák és antifeministák egyaránt kapaszkodó, támadási felület nélkül maradtak). Igen szép logó, immáron örökre Kanizsára fog emlékeztetni.

Említettük, hogy a gólyalábnak, a gólyalábazásnak szimbolikus sugárzása is volt. Nos, valóban. A Vándorgyűlés tárgya ezúttal nem valamiféle speciális, igaz sok oldalról megközelíthető, számos aspektust felvillantó, de mégiscsak egyetlen téma kifejtése, pertraktálása volt. Már maga a cím (*A könyvtár – kapu a világra*) is a tágasságot, a teljességet sugallta, és ehhez a teljességhez, tágassághoz képest alakultak azután az egyes szekciók előadásai, vitái, témái is. Érdekes a Vándorgyűlés előzetesében közzétett, közvetlenül a logó alatt olvasható kis szöveget (témameghatározást, hangfelütést, ujjmutatást) teljes terjedelmében idézni:

„A könyvtár különleges helye ízekre szabdalt világunknak: kapu a munka, a tanulás, a kikapcsolódás és a társadalmi érintkezés világára. Az ember tevékenységének sokféleségében lehet jelen nálunk. A könyvtárról kialakult kép mégis valami más. Mit tud rólunk a felhasználó? Mit tud rólunk a társadalom? Mit engedünk megmutatni magunkból? Vándorgyűlésünkön erről a teljességről, annak megmutatkozásáról szerelménk beszélgetni”.

Szóval a könyvtár mint teljesség, mint totalitás volt a téma, amelybe – természetesen – minden belefér: ami megmutatkozik az azért mert láthatóvá vált, ami nem, az azért mert nem vált láthatóvá. Amit a résztvevők, előadók és a vitába beszállók, a beszélgetést a nyílt színen folytatók vagy egymás közt továbbszövők, netán belső monológként „előadók” körüljártak, az valóban a teljesség volt. Ehhez képest alakult (alakították a szervezők) a programot is, amely csak látszólag volt azonos a standard vándorgyűlési programokkal.

Természetesen ezúttal is plenáris ülésre és szekcióülések garmadájára tagolódott a Vándorgyűlés. Ugyancsak természetesen volt némi hangsúlyeltolódás is. A plenáris ülés – ezt szoktuk meg – nemcsak üdvözlő szavakból, köszöntőkből és köszöntésekből szokott állni, ez volt mindezideig a fóruma a legfőbb, a legnagyobb érdeklődéssel várt, lehetőleg a legnagyobbaktól tartott nagyelőadásoknak is. Ezek az előadások képviselték, nyilvánították meg – szokásszerűen – a Vándorgyűlés fő témáját, témáit is. Ezúttal a plenáris ülés szokatlanul rövid volt. Egyszerű felütésnek, a program beindításának is nevezhetnénk, ha nem lett volna jelen ezen az alkalmon maga miniszter, a Nemzeti Kulturális Örökség minisztériumának vezetője, Hiller István. Először tisztelte meg miniszter a Vándorgyűlést, ami nagy szó. Persze korábban is tervezték miniszterek, hogy részt vesznek a gyűlésen, bizonytalannal nem jó szándékukon múlott, hogy végül mégsem jutottak el a Vándorgyűlésre, ám tény, hogy ezúttal a résztvevők közt üdvözölhették a jelenlévők a tárca vezetőjét. A miniszter fontos dolgokat jelentett be, szólt arról, hogy ötpontos könyvtárfejlesztési programot dolgozott ki a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, amelynek keretében 2006-ig minden nagyközségi könyvtárban kiépítik az internet-hozzáférést. Ismertetése szerint 350 könyvtárban megteremtik a szélessávú, rendkívül gyors adatátvitelt nyújtó internetkapcsolat lehetőségét, ami mintegy 200 millió forintos beruházást jelent. A következő időszakban évente 50 kistelepülési könyvtárat újítanak föl, évi 250-250 millió forintos költséggel. Szólt arról is, hogy felgyorsítják a gyűj-

temények digitalizálását. A program ötödik eleme, hogy – a világ egyik legnagyobb könyvtári adatszolgáltatójával kötött szerződés révén – az internet segítségével a világ 9 ezer folyóirata válik teljes egészében, 16 ezer pedig kivonatossan hozzáférhetővé a magyar könyvtárakban. Hiller István kiemelte, hogy Magyarországon az európai átlagot messze meghaladja a könyvtárhasználók száma. Az ország 3215 könyvtárának több mint 2 millió beiratkozott tagja van, akik évente 31 milliószor veszik igénybe a különböző szolgáltatásokat.

E sorok íróinak szemében a protokoll korántsem a fölösleges dolgok egyike. A gesztusoknak, főhajtásoknak, ünnepi bejelentéseknek, üdvözléseknek igenis megvan a jelentősége, „üzenete”, súlya és rangja. Megvolt ezúttal is, a köszöntőket mondó országos és megyei, helyi vezetők szavai adták meg, ütötték meg az alaphangot, a miniszter szereplését azonban jóval többnek kell tekintenünk, mint protokolláris gesztusnak, ez kétségtelen.

A lényegyet azonban, az előzetesben megadott programnyilatkozat szellemében, kétségkívül a szekciókban zajló előadásokban és vitákban kell keresnünk. Ékesen szólnak már maguk a szekcióülések címei, témameghatározásai is, érdemes őket sorravenni. Első szekció: A könyvtár totalitása zalai példákkal; második szekció: A dokumentumtermelő könyvtár; harmadik szekció: A könyvtár mint a kutatómunka infrastruktúrája; negyedik szekció: Könyvtár – munkanélküliség – élet-hosszig tartó tanulás; ötödik szekció: A tanító könyvtár. Könyvtárhasználat és internethasználat tanítása felnőtteknek, gyerekeknek; hatodik szekció: A könyvtár mint a társadalmi érintkezés csomópontja; hetedik szekció: Orvosi könyvtárak – ma; nyolcadik szekció: A könyvtár mint médiaszereplő. Nehéz lenne újabb, más témákat javasolni, még így utólag is. Úgy hisszük, a címek magukért beszélnek, valóban átfogják a totalitást. Annál is inkább így történt ez, mert az egyes címek, minden telitalálat-voltuk ellenére sem képesek az adott tárgyaknak, tematikáknak egész gazdagságát képviselni, reprezentálni. Hogy mi minden fért bele – mondjuk – a zalai példák elemzésébe, abba az egyszerűnek látszó megfogalmazásba, hogy a könyvtár felfogható és felfogandó – természetesen többek közt – dokumentumtermelő intézménynek is (hol vagyunk már a hajdani értekezletektől, amikor a könyvtár mint kiadó került területekre! Érdemes lenne egyszer az azonos vagy hasonló témák tágulását, egészen másba átcsapó bővülését néhány korábbi és mai dolgozat minuciózus összevetésével is illusztrálni), hogy miként lehet pertraktálni a könyvtárat és a könyvtári munkát, a könyvtári szolgáltatásokat (vagy azok egy széles sávját) mint a kutatómunka infrastruktúráját (stb., stb., stb.), azt csak azok érzékelhették, akik éppen jelen voltak az adott szekcióüléseken.

Nyilvánvaló, hogy egy-egy téma, egy-egy szekcióülés anyaga vagy akár nem egy előadás is monográfiákra, szakkönyvekre való anyagot tárgyalt, bontott ki, természetesen tömören, vázlatosan, a problémákra, a kérdésekre, az apóriákra koncentrálna, kihívva akár az ellentmondást is, vagy a továbbgondolást serkentve, annak anyagot kínálva. Kiemelni ebből a több mint dús anyagból bármit is igazságtalanság lenne az összes többivel szemben, nem is tesszük, nem is tehetjük ezt. Néhány általános, minden, vagy majdnem minden szekció munkájára jellemző, éppen nem tanulságok nélküli vonást azonban szemügyre vennénk.

Általános elvek és konkrétumok összekapcsolása volt talán a legjellemzőbb a szekciók munkájára. Szólhatott az előadó szárnyas szép szavakkal a legfőbb instanciákról, a legmerészebb absztrakt teóriákról, hitelre csak úgy talált, ha példái „ül-

tek”, ha sikerült (és a legtöbbször sikerült) olyan konkrét intézményeket, eseteket, jelenségeket, problémákat felvonultatnia, amelyekből következett, következtek a felsőbb bölcsességek, amelyek mintegy bizonyító anyagként szolgáltak. De a hangsúlyozottan egyedi-egyszeri témákkal foglalkozóknak is tanácsos volt, szóltak légyen egy adott (kis)könyvtár mindennapjairól, egy adott szolgáltatási, szolgálati ág speciális részproblémáiról (stb.) tapasztalataikat, napi munkájuk algoritmusait felvezetni az átfogóbb összefüggésekig, az absztrakt igazságokig. Ha valaki (ritkán esett meg) nem vagy nem teljességgel végezte el indukció és dedukció egybekapcsolását, megtette ezt helyette a moderátor vagy valamelyik kolléga: kiegészítésként, hangsúlyozásként, a dolog teljessé, kompletté tétele kedvéért.

Az alternatívák felvetésének elővezetésének bősége volt talán a másik legjellemzőbb vonása a szekcióbéli munkálatoknak. Talán egyetlen alkalommal, egyetlen téma kapcsán sem adtak az előadók és a vele társalgók egyetlen, egyedül üdvöztetőnek szánt (vagy sejtetett) modellt. Mindenkor arról volt szó, hogy ezt vagy azt (digitalizálást, internetre való oktatást, munkanélküliekkel való bánásmódot, a könyvtárnak mint a társadalmi érintkezés csomópontjaként való kialakítását (stb.) lehet így is, lehet úgy is, lehet amúgy is felfogni, megszervezni, csinálni, ennek ez, annak az, amannak megint más az előnye, hátránya, lehetősége, értéke, „ára”. Alternatívákban, lehetőségekben gondolkodott szinte mindenki. És ez persze folyománya is, előzetese is teória és gyakorlat, általánosság és konkrétum említett együttélésének, egymásra való vonatkoztatottságának. Így, a megközelítésmódok tekintetében is komplexnek, teljesnek, totalításra törőnek bizonyult a Vándorgyűlés.

Harmadik jellemző vonásként kiemelnénk még a továbbmunkálkodásra való felszólítás jelölt vagy jelöletlen, de mindig érzékelhető jelenlétét. Programot, egész programcsomagokat kínált további megfontolásra, további „kezelésre” a szekcióülések anyaga. Hisz szinte soha, egyik témában sem az „utolsó szót” mondták ki az előadók (ennek már az alternatívák felvillantása is ellene mondott), hanem egy hosszabb munkálkodás jelen fázisát és továbbvitelének szükségességét körvonalazták. Talán nem volt ez megnyugtató mindenki számára, kivált azoknak nem, akik a járt utat a járatanért el ne hagyj jelszavát vallják, akik tartanak az önálló gondolkodástól, az egyéni, többek közt intellektuális felelősségvállalástól. Lehet, nem is voltak ilyenek jelen a Vándorgyűlésen. Szavukat mindenesetre nem hallatták.

Említettük, hogy számos szakkönyv, számos monográfia anyagát felvonultatják a résztvevők. Ilyen gazdagságról beszámolni – stichwortokban – képtelenség. A 3K egész füzete is kicsinyke lenne a nagyjából tartalmi–metodikai vázlatához. A Vándorgyűlés szinte jelszavakba sűrített üzenetét viszont nem nekünk kell megfogalmaznunk. Megtették azt a résztvevők. Íme:

KILENC FONTOS MONDAT

**(a szekciók és a határontúli könyvtárosok ajánlásai
az elnökség számára)**

Az információgazdálkodásra képes könyvtár minél előbb és minél inkább térjen át a tudásgazdálkodásra!

A nemzeti kulturális kincs – örökségünk – digitalizálását, országos programokban, régiós központokban, helyi értékeket őrző intézményekben – egységes tartalmi, technikai ajánlások és a szerzői jogok figyelembevételével – kell folytatni.

Az integráció jegyében, az esélyegyenlőséget célul kitűzve, országos szintű összefogás szükséges az egységes nemzeti cikkbibliográfia megvalósításához.

A társadalom középosztályosítási programja, a foglalkoztathatóság érdekében kikerülhetetlen feladat a könyvtári és oktatási rendszer közötti együttműködés hatékony továbbfejlesztése az alapkú intézményektől a felnőttképzésig.

Az információ- és könyvtárhasználói tudás megalapozásáért, fejlesztéséért az iskolának és a könyvtárnak összehangolt stratégiát kell megvalósítani, úgy, hogy a használói képzés a könyvtárfejlesztési programnak, a köz- és felsőoktatás fejlesztési stratégiájának és a MITS-nek egyaránt eleme legyen.

A könyvtár nemzedékek és korok találkozóhelye, ha kiemelt feladatának tekinti szolgáltatásainak értő közvetítését, s maga is részt vesz – könyvtárosaival együtt – a helyi közéletben, amelyhez megfelelő szellemi, szakmai és működési erőforrásokra van szükség.

Az esélyegyenlőséghez az orvos-egészségügyi szakirodalmi információ ellátásban és szolgáltatásban – működési minimumfeltételek és orvos-egészségügyi könyvtári stratégia szükséges!

Mutassuk meg értékeinket!

A határokon túli magyar könyvtárosok kérik, hogy az MKE vonja be őket a vándorgyűlések tartalmi előkészítésébe, kérjen előadókat a különböző szekciók témakörében!

Pegán Anita–Vajda Kornél

Fogyatékkal élő emberek a közkönyvtárakban – követelmények és lehetőségek az információs technológia társadalmában

A Publika Magyar Könyvtári Kör – a Fogyatékosok Esélye Közalapítvány, a British Council Budapest, a Könyvtári Intézet, a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár, valamint a Pest Megyei Könyvtár támogatásával – a fenti címen rendezett nagyszabású konferenciát idén májusban Szolnokon, a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtárban. A konferencia célja, meghirdetett, a meghívón is vállalt célja az volt, hogy széles körben megismertesse az európai könyvtárfejlesztési politikát, a hazai kiemelt fogyatékos programokat, a könyvtárak elektronikus szolgáltatásaira való felkészítését, a könyvtári szolgáltatások fejlesztésének társadalmi, pszichológiai, technológiai szempontjait, valamint hogy fórum keretében lehetőséget nyisson a speciális tréningeken felkészült könyvtárosok és a fogyatékkal élő felhasználók képviselőinek eszmecseréjére.

A konferenciáról érdemi, a tartalmi kérdések egész gazdagságát feltáró, bemutató beszámolót adni szinte lehetetlen. Elsősorban azért, mert a konferencia mindegyik előző valójában fórumnak bizonyult. Könyvtárosok és a fogyatékkal élő könyvtárhasználók párbeszéde alakult ki rajta, korántsem véletlenszerűen, mintegy spontán módon, hanem – a szervezők és elsősorban a házigazdák, a szolnokiak jóvoltából – tudatosan, szánt szándékkal. És jó volt ez így. Nem valamiféle (ál)demokratizmus, paternalisztikus „jóság” okán, hanem a dolgok, az ügy merituma helyes felfogásából eredően valójában a témához kiválóan értő (mert abban régóta ügyködő, az iránt régóta elkötelezett, abban szakszerűen járatos) könyvtárosok és az igazán, az első-, második- és sokadsorban is érintettek, a könyvtárhasználó fogyatékosok közt alakult ki párbeszéd, méghozzá intenzív és a tárgyat minden oldalról megragadó, annak szinte minden zégét-zugát bejáró, valójában érdemleges párbeszéd. (Amelyben persze, milyen jellemző ez is, a kívülálló a legtöbbször nem is igen lett volna képes megmondani, mikor melyik „fél” képviselője emelkedett szólásra.)

Természetesen előadások is elhangzottak. *Jenny Glayzer* (Essex) az Egyesült Királyság tapasztalatait közvetítette a résztvevők számára, *Végh Miklósné* az Országos Fogyatékosügyi Tanács titkára a Tanács tevékenységéről számolt be, *Bobokné Belányi Beáta* a hátrányos helyzet megítéléséről és társadalmi elfogadásának változásairól nyújtott történetfilozófiai mélységű összefoglalót, stb. Mi azonban ezúttal a konferencia két dokumentumát emelnénk ki. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Könyvtári Osztályának vezetője, *Skaliczki Judit* előadása ütötte meg az egész tanácskozás alaphangját, az ő expozéját a következőkben teljes terjedelmében közöljük. De – ritka szép kivétel – ezúttal közzétehetjük a konferenciát megnyitó *Tokajiné Demecs Katalinnak*, a Szolnok Megyei Közgyű-

lés alelnökének szavait is. A könyvtáros kollégaként bemutatkozó alelnök asszony szavai nem a szokásos üdvözlésekre, magára a megnyitás aktusára korlátozódtak. Jó és felemelő volt őket hallgatni, nyilván az lesz olvasni is:

„Tisztelt Hallgatóim, Hölgyeim és Uraim!

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés nevében köszöntöm Önöket a mai konferencián.

2003 a Fogyatékkal Élők Európai Éve, erről – bizonyára – már sokat hallottak Önök is. Az Európai Bizottság a tagállamokkal és a fogyatékosok mozgalmaival kezdeményezte, hogy 2003 a Fogyatékkal Élők Európai Éve legyen. Ennek az évnek a célja, hogy felhívja a társadalom figyelmét a fogyatékosok jogaira, segítségükre, másságuk elfogadására.

A fogyatékkal élőket ugyanazon jogok illetik meg, mint az egészségeseket. Jász-Nagykun-Szolnok megye fogyatékosügyi integrációs programot készített a 2002-2004-ig tartó időszakra. Ebben az esélyegyenlőség érdekében akadálymentes, biztonságos környezet kialakítását, a fogyatékkal élők közlekedésének segítését tervezi, illetve számukra is elérhető foglalkoztatási, oktatási-képzési programmal kívánja segíteni a fogyatékkal élő személyeket.

A társadalom ma még nem mindig egyenrangúként kezeli őket, gyakran kirekesztésben van részüik, nem mindegyikük részesül megfelelő oktatásban, sok közöttük a munkanélküli, a szegény.

2003-ban a program ösztönzést ad arra, hogy a társadalom változtasson a fogyatékosok integrációja eddigi gyakorlatán.

A fogyatékosok egyedül nem képesek arra, hogy fordulatot idézzenek elő jövőjük alakulásában. Csak úgy képesek jövőjüket kedvezőbben formálni, ha partnerekre találnak, akik segítik őket ebben.

A Publika Magyar Könyvtári Kör tagjai célul tűzték ki, hogy e nemes ügy mellé állnak. A könyvtári esélyegyenlőség biztosításakor kiemelt szerepet kapnak a fogyatékkal élők társadalmi integrációja érdekében végzendő feladatok, illetve ezek eredményeinek terjesztése más könyvtárak között.

A Veszeghy Ferenc Megyei Könyvtár ebben lelkes partnere a Publika Magyar Könyvtári Körnek.

A könyvtárak szolgáltatásai az elmúlt évtizedben átalakultak. Szolgáltatásaikkal eljutnak a munkahelyekre, illetve olyan állampolgárok otthonaiba is, akik helyhez kötöttek.

Az informatika által biztosított lehetőségek megnövelik a könyvtárak mozgásterét a fogyatékosok számára készülő szolgáltatások esetében is. Sok olyan lehetőség van, amely számítógép, illetve Internet nélkül elképzelhetetlen. Szerencsére, a technika ma már egyre szélesebb körben elérhető a fogyatékosok számára is.

A mai és az ehhez hasonló konferenciák azt a célt szolgálják, hogy a technikai lehetőség felhasználásával megszülessenek a fogyatékosokat segítő szolgáltatások. A fogyatékos ügyben érintett szervezetek, a sorstársak és a könyvtárosok párbeszéde hozzon áttörést és mutasson példát a társadalom számára a fogyatékosok jogai érvényesülését, segítését, elfogadását illetően.

Kívánom, hogy a fogyatékkal élők sajátosa lélektani erősítéséhez legyen kellő türelmük, toleranciájuk, kitartásuk. Vezesse Önöket a szeretet, a másság megértése, az esélyegyenlőség megteremtésére való törekvés.

Tervezett feladataik megvalósításához szép eredményeket, a mai konferencián pedig sikeres tanácskozást kívánok.”

Amint arra már a bevezetőben is utaltunk, ezen a tanácskozáson legalább, be-
teljesültek az alelnök asszony kívánságai. (VK)

A fogyatékkal élők integrálásáért

A könyvtárpolitika és a könyvtáros lehetőségei és kötelezettségei

Rövid visszatekintés

Esélyegyenlőség és demokrácia a könyvtárban, azonos szintű szolgáltatás mindenkinek, a fogyatékkal élőknek is.

Sokszor és régóta hallott szavak, elképzelések, amelyek mögött sok a jó szándék, de kevesebb az eredmény. Pedig a hazai könyvtárügy is évtizedek óta foglalkozik ezzel a kérdéssel. Emlékezzünk meg egy pillanatra egy elkötelezett, ízig-vérig könyvtáros Bereczky Éváról, aki az 1972. évi budapesti IFLA-konferencián már erről tartott előadást. 1972 különben is fontos dátuma az abban az időben, a szakirodalomban „hátrányos helyzetű”-nek nevezett könyvtárhasználók témájának, hiszen éppen ezen a budapesti konferencián fogadták el azokat a közművelődési könyvtári normatíva-javaslatokat, amelyek aztán megjelentek a „Közművelődési könyvtári ellátás” című 1973-as, igen fontos, a világra ablakot nyitó kiadványban.

Aztán sok minden történt: a kórházi könyvtári ellátás szervezése, házhozszállítás az öregek, a könyvtárba járni nem tudók részére, az 1980-as évek első felétől hangoskönyvprogram a megyei, majd a nagyobb városi könyvtárakba a vakok és gyengén látók számára, amelynek nyomán létrejöttek a megyei könyvtárak és néhány városi könyvtár hangoskönyvtári szolgáltatásai. Országos és megyei továbbképzéseket, tanfolyamokat szerveztek, több tanulmány, sok cikk és önálló tematikus kiadvány is megjelent a kérdéstről. Egy-egy könyvtárban megkezdődött a siketekkel, a csökkent hallásúakkal, az értelmi fogyatékosokkal történő foglalkozás is.

Akkor mi volt a baj?

A megszokott, a korra jellemző. Alapvetően nem volt egyértelmű és főleg nem volt betartandó az elérendő cél még akkor sem, ha jogszabály rendelkezett róla. Információt (valóban? mit? miért?) és mindenkinek (?). Kényes, a társadalmi be rendezkedés alapjáig érő kérdések voltak ezek.

Emellett – és ez már nem ideológiai, hanem nagyon is gyakorlati megközelítés – sem a hazai társadalmi környezet, sem maguk a jogszabályok nem garantáltak olyan finanszírozási forrásokat, amelyek lehetővé tették a szolgáltatások fenntartását, folyamatosságát.

A rendszerváltás után

Az 1990-es évek európai könyvtári stratégiai céljai egyértelmű irányokat jelöltek ki a könyvtárak és információs intézmények számára. Ezek: hozzáférést biztosítani, mindenkit megszólítani, mindenkit elérni, mindenkit bevonni.

A célok megvalósításához szükséges feladatokat nemzetközi szinten a következő keretdokumentumok fogalmazták meg:

- UNESCO-manifesztum (1994)
- IFLA/UNESCO-irányelv (2001)
- Nemzeti charták

Az UNESCO-manifesztum alapvetően meghatározza, hogy a dokumentumokhoz, az információhoz való hozzáférés mit jelent a fogyatékkal élők esetében:

„A könyvtár szolgáltatásait úgy kell megszervezni, hogy korra, fajra, nemre, vallásra, nyelvre vagy társadalmi állásra való tekintet nélkül mindenki egyenlően hozzájusson.

A szolgáltatásokhoz való hozzájutás egyenlőségét lehetővé kell tenni minden olyan ember számára is, aki bármely okból a szolgáltatásokat és a könyvtári dokumentumokat nem képes megfelelően használni. Ilyenek például a hátrányos helyzetűek (fogyatékosok), az intézetekbe zártak vagy a nyelvi kisebbségek tagjai.”

Az általános megközelítést az IFLA/UNESCO közösen kiadott irányelve könyvtári tevékenységekre bontotta le a fogyatékkal élők esetében is. A dokumentum foglalkozik:

- a hátrányos helyzetűeknek nyújtandó szolgáltatással, a speciális szolgáltatás szervezésével: hogy ti. a használóknak a legmegfelelőbb elektronikus berendezések álljanak a rendelkezésükre, beleértve a gyengén látókat és a hallásérülteket is;
- a szolgáltatásban részesülők körével (fizikailag hátrányos helyzetűek: vakok, gyengén látók, siketek stb., házhoz kötöttek, intézetben [kórház, börtön stb.] lévőek);
- a hozzáférés biztosításával: minden könyvtárnak hozzáférést kell biztosítani a fizikailag hátrányos helyzetűek számára, megfelelőképpen szakképzett személyzettel;
- a speciális dokumentumállomány kialakításával.

A hazai könyvtárpolitika célkitűzései

Természetesen nagy vonalaiban megegyeznek a nemzetközi dokumentumok céljaival, de a hangsúlyok – az addig tapasztalt hiányok megszüntetése érdekében – több esetben máshová kerültek.

- A demokrácia elvének megvalósítása.
- Az esélyegyenlőség elvének megvalósítása.

- Hozzájárulás az információs, a tudásalapú társadalom megteremtéséhez.
- A társadalmi integráció megvalósítása.

Ezek a célok a társadalom minden tagját érintik, kell, hogy érintsék. Mégis, elfogultság nélkül mondhatjuk, hogy a célok teljesítésének legmeghatározóbb része – az esélyegyenlőség, a mindenkinek szóló, tovább menve a személyre szabott szolgáltatás – csak abban az esetben valósulhat meg, ha a fizikailag hátrányos helyzetűek, a fogyatékkal élők éppolyan szintű és annyiféle szolgáltatásban részesülhetnek, mint egészséges társaik. Ezért mondhatjuk, hogy egy-egy könyvtár szolgáltatási színvonala, minőségelvű szolgáltatása azon mérhető le, hogy miképpen látja el a fogyatékkal élőket, van-e lehetőség a könyvtárban a tényleges integrációra, igénybe tudják-e venni ezek a társaink a szolgáltatási kör mindazon szeletét, amelyeket egészséges társaik?

Országos léptékkel mérve pedig az a kérdés, hogy a hazai könyvtárpolitika él-e azokkal a lehetőségekkel, amelyek nem csupán lehetővé teszik a fogyatékkal élők társadalmi integrációját, de elő is segítik azt? És hogy miképpen él velük? Hogy eljutott-e Magyarországon a könyvtárügy irányítása oda, hogy egyértelműsítse mind a fenntartók, mind a könyvtárosok számára: nem filantróp kezdeményezésekre van szükség, hanem szervezett, mindenütt megvalósítható és megvalósítandó szolgáltatásokra. (Tudva, hogy egyáltalán nem lebecsülendő tevékenységekről van szó, hiszen elkötelezett emberek áldozatos munkája nyilvánul meg bennük.)

Ez az írás azért született – több, ezzel a kérdéssel foglalkozó konferencián elhangzott előadás után –, hogy ne csupán szóban hangozzék el: **a hazai könyvtárpolitika törekvései – mind a jogszabályok adta fejlesztési keretek, mind a pályázati finanszírozási források tekintetében – a teljes társadalmi integráció megvalósítását tűzték ki célul.**

A könyvtárpolitika az ágazati irányítás eszközrendszerén keresztül érvényesül. A megvalósítás eszközei egyrészt a fejlesztést és fenntartást lehetővé tevő jogszabályok, másrészt a fejlesztési projektekhez rendelt források. Ez az állítás már akkor is igazolható, ha elolvassuk az 1997. évi CXL. törvény alapelveiből két mondatot, illetve a 4. és az 54. § vonatkozó részét:

*„Az információ szabadon, bárki számára hozzáférhető legyen”
 „A könyvtári rendszernek az állampolgárok érdekeit kell szolgálnia.”*

*4. § Mindenkinek joga, hogy
 b) igénybe vegye a nyilvános könyvtári ellátás rendszerét.*

*54. § (1) A nyilvános könyvtár alapkövetelményei:
 mindenki által használható és megközelíthető.*

A témánk szempontjából kiemelendő kifejezések a következők: „bárki számára”, „az állampolgárok érdekei”, „mindenkinek joga”, „mindenki által használható”.

Mit jelent ez? Nem kevesebbet, mint hogy senkinek semmilyen fogyatéka miatt nem lehet azt mondani, hogy információs, könyvtári igényét – egészségi állapota miatt – a könyvtár nem teljesíti, mert nem tartozik a feladatai közé, hogy egy siket, egy vak vagy egy mozgássérült ember számára éppúgy szolgáljon, mint az egészségesek számára.

A hazai könyvtári minőségbiztosítás stratégiai elve (1999)

Amikor a hazai könyvtárügyben a társadalmi környezet hatására és a külföldi trendek mutatta példák alapján megerősödött a minőségi szolgáltatások megszervezésének igénye, megszületett a minőségbiztosítás stratégiai terve, majd 2002-ben meghirdettük a „Minőségfejlesztés 21” c. projektet. Ezekben a dokumentumokban a könyvtári szolgáltatások fejlesztésével kapcsolatos feladatok így szerepelnek:

- a fogyatékkal élők
- és a földrajzilag hátrányos helyzetűek könyvtári szolgáltatásának megszervezése.

A megvalósításhoz adtak lehetőséget a kulturális tárca pályázatai 1998-tól kezdve.

A „Korszerű könyvtári rendszer, korszerű könyvtári környezet” c. pályázat mozgáskorlátozottak által is használható könyvtári bejárat és környezet kialakítására adott lehetőséget. Ezen a pályázaton az önkormányzati könyvtárak mellett a nyilvános egyházi könyvtárak is részt vehettek. De nem lehet leszűkíteni a pályázati lehetőségeket, hiszen minden információs infrastrukturális pályázat (telematikai pályázat) azt teszi lehetővé, hogy a legújabb technikai megoldások segítségével olvashatóvá, hallhatóvá tegyünk a hallgatag dokumentumokat.

És természetesen ezt szolgálja a 2003. évi „Korszerű könyvtárak, minőségfejlesztés” c. pályázat is, amelynek célja, hogy a könyvtárosok azokat a technikákat tanulják meg, amelyekkel minden potenciális olvasó – fogyatékosok és egészségesek egyaránt – könyvtárhasználóvá válhat.

Tervek

„A könyvtárügy stratégiája 2003–2007” című dokumentum első pontjának 2004. évi megvalósítási tervében kiemelt helyen szerepel a fogyatékkal élők könyvtári ellátásának javítása.

A stratégiai terv pontjai:

- Az Európai Unió csatlakozás könyvtári feladatai.
- A hozzáférés további fejlesztése (ODR, telematika).
- Regionális könyvtári ellátás – a kistéleplülések helyzete.
- A könyvtáros életpálya vonzóbbá tétele.

Ennek a célnak az elérése érdekében 2004-ben a következő kiemelt feladatok állnak előttünk:

- A vakok és gyengén látók szolgáltatásának fejlesztése: öregbetűs könyvek és hangoskönyvtári ellátás a Könyvtárellátó Kht. szolgáltatási rendszerébe építve.
- A siketek és nagyothallók könyvtári ellátása szervezett kialakításának megkezdése.
- Az értelmi fogyatékosok könyvtári ellátása és szolgáltatása szervezett kialakításának megkezdése.

A hazai könyvtárpolitika és ennek következtében a hazai könyvtárakban dolgozók – amennyiben a politikai döntéshozók az ismertetett stratégiai célokat és a

hozzájuk rendelt feladatokat támogatják, és ez a támogatás a finanszírozási forrásokban realizálódik – komoly lehetőségek birtokába juthatnak a társadalmi integráció megvalósítása tekintetében.

A feladat felelősségét azonban addig sem oszthatjuk meg mással. Minden megnyilvánulásunkban, céljainkban és cselekvési terveinkben, pályázatokban és az elosztás prioritásaiban meg kell nyilvánulnia annak az elkötelezettségnek és magas szintű szakmai tudásnak, amely könyvtárainkat és könyvtárügyünket európaivá, bárki, azaz a fogyatékkal élők számára is használhatóvá teszi.

Skaliczki Judit

Europa Nostra-díjas a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

A hír – természetesen – bejárta a hazai és a világsajtót is. Talán nem túlzunk, ha kijelentjük: soha hazánkban könyvtárról nem jelent meg egy időben annyi híradás, méltatás, ünneplés (stb.) mint ebből az alkalomból, az Europa Nostra-díj elnyerése alkalmából, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárról. Ez akkor is kiemelten fontos lenne (lásd akár a Vándorgyűlés szlogenjét is az önbemutatóról!), ha maga a díj nem lenne – amúgy – különösebb figyelemre méltó. De hát erről szó sincs. A megalakulásának negyvenedik évfordulóját, jubileumát idén Strasbourghban ünnepelt Europa Nostra egy olyan páneurópai nonprofit szövetség, föderáció, amelyet 1963-ban alapítottak Párizsban kulturális örökségvédelemmel foglalkozó, nem kormányzati szervekként működő civil szervezetek. Az Europa Nostra az örökségvédelemre nemcsak buzdít és bátorít, hanem hathatósan elő is segíti a magas szintű védelem, a megőrzés és a megtartás megvalósulását mind a városok és vidékek építészetében, mind a természeti környezetben. Az Europa Nostra a kulturális örökség iránt elkötelezett európai civil társadalom reprezentatív szóvivője. A szövetség 1978-ban dolgozta ki az Europa Nostra Díj tervezetét, amellyel környezetünk építészeti, kulturális és természetes örökségének védelmét, megőrzését megvalósító projekteket ismer el és díjaz. A díjak három fő területet ölelnek fel. Az első csoportba azok a projektek tartoznak, amelyek építészeti, kulturális tájegységekre, művészeti alkotások gyűjteményeire, valamint régészeti lelőhelyekre vonatkoznak. A második csoportot a kiemelkedő tanulmányok kategóriája alkotja, míg a harmadik az egyénileg vagy csoportosan végzett konzerváló tevékenységet értékeli és jutalmazza. Az egyes kategóriákon belül érmét, díjat és diplomát osztanak ki.

Az, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak az Europa Nostra május 9-én, a hágai d’Egmont Palotában rendezett ünnepségen megítélte az Europa Nostra-Díjat, óriási dolog, önmagában is. De még tovább nyomatékosítja e díj odaítélésének tényét az, hogy először kapott *könyvtári épület rekonstrukciójáért* Europa Nostra-Díjat intézmény. Ismét csak arra kell hivatkoznunk, arra kell utalnunk, hogy e nagy nyilvánosság elé került kitüntetés, e beláthatatlanul nagy visszhangot kiváltott esemény ezúttal *könyvtárat* érintett, a *könyvtárügy* dicsőségére vált.

Ebben a folyóiratban bizonyítanivalóan nem érdemes arról beszélni, miért és mivel érdemelte ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ezt a magas kitüntetést. A szakma régóta tudja, de – megnyitása óta – a fővárosi közönség is megtapasztalta és tapasztalja folyamatosan, hogy mit jelentett a tizenkilencedik századi neobarokk Wenckheim-palota rekonstrukciója, hogyan szervesült ez a régi és reprezentatív palota a nyolcemeletes modern épületszárnyal, *micsoda* is így, rekonstruálva, újjáépítve, felépítve a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi épülete, intézménye. Reméljük, hogy – márcsak a közeledő százéves jubileum alkalmából is, az épületről, ezúttal annak könyvtári, szakmai értelemben vett jelentőségéről, *funkcionális* sajátosságairól is alapos beszámolókat olvashatunk majd. Ezek a beszámolók nem az Europa Nostra-Díjat fogják indokolni (arra semmi szükség), hanem azt fel- és megmutatni, hogy e díj éppen nem csak egy – véletlenül könyvtári – épület rekonstrukciója kapcsán került a FSZEK-hez.

A díj és a díjazás kapcsán érdemes arra is felhívni a figyelmet, hogy a FSZEK rekonstrukciós munkái több hazai és nemzetközi elismerésben is részesültek már az idők során.

Hegedűs Péter építész, vezető tervező (MATESZ) Budapest Építészeti Nívódíját (2001), a Figyelő Építészeti Díját, valamint a Pro Architectura 2002 díjat kapta meg, Hefkó Mihály és Jakab Csaba belsőépítészek Az év belsőépítésze 2002 díjat kapták, a MASZER Rt., a rekonstrukció generálkivitelezője lett az ötödik Magyar Ingatlanfejlesztési (FIABCI) Nívódíj Pályázat 2002. évi első helyezetteje, ugyanő kapta a 2002. év Építőipari Nívódíját és a FIABCI Nemzetközi Ingatlan Szövetség 2003. évi PRIX D'EXCELLENCE díját is a közcélú létesítmények kategóriájában. Ezt a sorozatot tetőzte be mintegy az Europa Nostra-Díj hágai odaítélése, valamint augusztusi budapesti átadása. (VK)

Van-e a könyvtártudománynak hermeneutikája?

Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés füzeteiről

A valószínűleg Hermész görög isten nevéből kialakult, kialakított hermeneutika szót és fogalmat már Arisztotelész is használta (fennmaradt ilyen című traktátusa is), a gyakorlatba pedig – természetesen korántsem véletlenül – van szó – az alexandriai *könyvtár* munkatársai ültették át, akikre rászakadt mintegy az egész ókori görögség írásba foglalt, beláthatatlan terjedelmű szöveganyaga, amelynek összegyűjtése, megrostálása, gondozása, rendezése, kritikája (szövegkritika!), értelmezése, magyarázása, kommentálása (stb.) tudós filológusok (*könyvtárosok*) nemzedékeinek adott munkát. E hermeneutikai munka nélkül nincs európai, nyugati kultúra, nincs kulturális tradíció, nincs hagyomány. De az említett könyvtárosok (filológusok) elvégezték, amit el kellett végezniük, gyakorolták a hermeneutikát, és mi mindannyian az ő adósaik vagyunk – immáron mindörökre. A hermeneutikának ez az értelme, mármint a szövegekkel folytatott manipuláció és e manipuláció szabályainak, fogásainak, mesterségének kialakítása sokáig egyedül számított érvényesnek. Így fogták fel a hermeneutika Alexandria utáni nagyjai kivétel nélkül, a Bibliát magyarázó, az egzegéizist gyakorló középkori írástudók éppúgy, mint a csak valamivel később fellépő jogászok, akik a joganyagot magyarázták, értelmezték, interpretálták, vagy a még későbbi irodalmárok, akik a költők, írók munkáival foglalatostkodtak, vagy a filozófusok, akik – túllépve a mindössze szövegeket gyűjtögető doxográfián – a bölcséleti alpművek tartalmát hüvelyezték ki és tolmácsolták mások számára. (Ez a tolmácsolás utal Hermész istenre, aki – tudvalévő – az istenek követe volt [többek között] és ilyenként tolmácsolta azok üzeneteit, parancsait, jóslatait [stb.] a célzott személyeknek, csoportoknak.) Már igen korán írásba foglalták a hermeneutika gyakorlásának tudnivalóit is, értelmezték mintegy a hermeneutikai munkát magát, megalkották a hermeneutika hermeneutikáját (metasíkra terelve a dolgokat). Schleiermacher, majd az ő nyomán Dilthey a hermeneutikának ezt az értelmét fejtették ki nagyszabású (máig kötelező olvasmány) értekezéseikben, könyveikben, hogy aztán, miután eljutott a hermeneutika a tökély csúcsára, egyszer csak radikális átértelmezésen essen át.

Heidegger az ember (az ő terminológiájában a Dasein) alapvető létformájának tekintette a megértést (a létmegértést), és e megértésnek, akárcsak a szövegekének a régiek, alakította ki a hermeneutikáját. A heideggeri gondolatok persze egy fundamentálonológiai kontextusba illeszkedtek bele szervesen, ebből a kontextusból bontották ki azután az univerzális, egyetemes igényű hermeneutika fogalomrend-

szerét a múlt század hermeneutikai pápái, Hans-Georg Gadamer (Igazság és módszer című, magyarul is megjelent művében) és Paul Ricoeur. Kettejük és számtalan követőjük hermeneutikafelfogása, koncepciója a ma érvényes, aktuális hermeneutikaértelmezés, -értés. Ezt a koncepciót – igen röviden, sommásan, és éppen ezért nagyon leegyszerűsítve, vulgarizálva – a következőkben körvonalazhatjuk: nincs közvetlen (közvetítés nélküli) megértés (ez – látszólag – tulajdonképpen tagadása magának a hermeneutikának a szó eredeti értelmében). Minden megértés valamilyen előzetes megértésre támaszkodik, ahhoz képest lehetséges, van érvényben egyáltalán. Ez az előzetes megértés persze elsősorban önmegértés (hogy azt mi és hogyan közvetíti, most felejtjük el). És az önmegértés bázisán jöhet létre a más megértése, amely ily módon nem „tisztá” megértés, hanem – bizony, bizony – előítéletes, előzetes ismeretekre (megértésekre) támaszkodó megértés (és belőle táplálkozó kifejtés, magyarázat, kommentár stb.). A horizontok (a megértések) összeolvadása során jön létre minden megértés, és ez a megértés a hermeneutika (immáron az új, ma aktuális értelmében a szónak).

A modern tudományfilozófiák természetesen azonnal lecsaptak erre a hermeneutikára, hisz mi más lenne a tudomány – legalább egy bizonyos fekvésben, aspektusban –, mint valaminek a megértése. A tudományoknak tehát van (kell, hogy legyen) hermeneutikájuk. Elsőül persze a szellemtudományok vívták ki maguknak a jogot, hogy lehessen hermeneutikájuk. Velük nem is volt semmi baj, hisz a szellem (Hegel óta mindenki tudja) épp a közvetítés, tulajdonképpen épp a horizontösszeolvadás „helye”. De a természettudományok is iparkodtak. A világhírű magyar filozófus, Márkus György egy 1981-ben Amerikában tartott előadásában azzal keltett hatalmas vihart, hogy tagadta, a természettudományoknak is lenne hermeneutikája. A vihar még máig sem ült el, immáron magyarul is több kötetnyi cáfolat érkezett a márkusi tézisére. De – a klasszikussal szólva – revenons a nos moutons, térjünk vissza báránykáinkhoz: van-e, lehet-e hermeneutikája a könyvtártudománynak?

E sorok szerzője úgy véli igen. Érveit nem számlálná elő, úgy véli, elegendő, ha rámutat egy kiadványsorozatra, amely ad oculos bizonyíthatja mindenki számára a tézis igazságát.

A sorozat 2001 óta jelenik meg (messze még a lezárulástól) a Könyvtári Intézet kiadásában és gondozásában, a címe: **Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés füzetei**. A továbbiakban erről a sorozatról ejtenénk néhány szót, elsősorban persze hermeneutikai szempontokból.

A legelőször megjelent füzet (*Katsányi Sándor: Információ, dokumentum, könyvtár. Bevezetés a könyvtári asszisztensképző tanulmányokhoz*) élén a Könyvtári Intézet igazgatójának, Dippold Péternek a rövid bevezetője áll. Ezt a bevezetőt érdemes (és szükséges is) szinte teljes terjedelmében idézni. Ecce:

„Az elmúlt tíz év hatalmas változást hozott a magyar társadalom és ezen belül a könyvtáros szakma életébe. A rendszerváltást követő, felgyorsult tempó hatással volt az egész könyvtári rendszerre, és szükségessé tette az oktatásban felhasznált ismeretek frissítését is. Több mint tíz év telt el a középfokú könyvtárosképzés tankönyvének megjelenése óta. Az 1990-ben kiadott »A könyvtár kezelése« című kötet szerzői akkor még nem ismerhették a hét évvel később keletkezett új törvényt,

nem beszélhettek az Országos Dokumentumellátási Rendszerről, és az elektronikus dokumentumok sem szerepeltek a kötet »Dokumentumismeret« című fejezetében. A számítástechnika korszakát említi ugyan, de mindösszesen a kölcsönzés-nyilvántartásnál tér ki könyvtári alkalmazására, holott abban az időben néhány számítógépes adattár már a távhálózaton is elérhető volt, és a szerencsésebbek használhatták az elektronikus levelezési szolgáltatást. Nem létezett mai formájában a Könyvtári Intézet sem, amely kiemelt szerepet tulajdonít a könyvtárosok képzésének, és egyik első tevékenysége új sorozat indítása »Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés füzetei« címmel. Célunk a »megőrizve haladás«, vagyis könyvtárosképzésünk legjobb hagyományaira építve korszerű ismeretekkel szeretnénk ellátni a hallgatókat. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy szerzőink közül többen a korábbi kötetben is szerepeltek, de új sorozatunkban a mai kor követelményeihez igazították írásaik tartalmát. A korábbi gyakorlattal szemben – éppen felgyorsult korunk igényeit figyelembe véve – nem egyetlen vaskos kötetként jelentetjük meg az aktuális tananyagot, hanem füzetsorozat formájában. Nem tudhatjuk ugyanis (talán csak sejt-hetjük), melyik füzet válik egy-két éven belül elavulttá a szakmai gyakorlat változásával. Ha úgy találjuk, hogy a változások elérték a kritikus szintet, elegendő egy-egy füzet tartalmának átdolgozása, szemben egy teljes kötet új kiadásával. A sorozat tematikája a képzés tartalmához igazodik: a füzetek önálló modulként alkalmazhatók az oktatás folyamán... Sorozatunk ismeretanyagának összeállításakor arra törekedtünk, hogy az iskolarendszeren kívüli szakképzés bármely jelenlegi és jövőbeni szintjén hasznos kiindulópont legyen a hallgatók számára.»

Ez a világos és tömör szöveg elsősorban a modulokra való utalás miatt lehet fontos számunkra. A szerző szinte már magával a szóval is igen fontos dologra utal: a modulok a nyelvészetben (innen jött, tágult szinte parttalanná a szó) grammatikai komponenseket jelcsteneak, amelyeknek a nagy, átfogó nyelvészeti szabályokhoz képest önálló, speciális szabályaik vannak, azaz mivel a modulok egymásra épülnek, fordítva is felfogható a dolog: a modulok szabályai egyetemesülnek, absztrahálódnak általános szabályokká. És pontosan erről van szó az éppen tárgyalt füzetsorozat esetében. Egy-egy füzet egy-egy könyvtári területet, jelenséget, alrendszert (stb.) tárgyal, vagyis olyan modulként fogható fel, amely sajátos szabályokkal, törvényekkel, sajátosságokkal (stb.) rendelkezik, amelyek specifikusak (és így eltérőek) a nagy, összkönyvtári szabályokhoz, törvényekhez, sajátosságokhoz (stb.) képest, illetve együtt adják ki azt, azokat, amennyiben – egymásra épülve – egyetemesülnek, absztrahálódnak. Talán világos lehet ebből, hogy nem pusztán a gyakorlati szükség, a lehetséges avulás okán van szükség arra, hogy ne nagy könyv szülessék (született légyen), hanem kicsiny füzetek, egy-egy modul. És hogy hány modul van vagy lehetséges, azt nem lehet előre eldönteni, azt a dolog természete diktálja, és mivel a „dolog” maga is állandóan változik (lásd ezzel kapcsolatban is Dippold bevezetőjének markáns meghatározásait!), újabb és újabb modulok születhetnek, régebbiek eshetnek ki vagy olvadhatnak

bele másba, másokba. Ezért lehet igazán adekvát megoldás a nagy könyv helyett a kicsiny füzet, a kicsiny füzetek sorozata.

Jelenleg (mint említettem messze még a sorozat vége, lezárulása) tizenegy modullal bírunk. Érdeemes felsorolni őket:

Katsányi Sándor: Információ, dokumentum, könyvtár

Skaliczki Judit: A hazai könyvtárügy az ezredfordulón

Simon Zoltán–Poprády Géza: Állománygondozás, raktározás, állományvédelem

Papné Angyal Ágnes: Gyűjteményszervezés

Bobokné Belányi Beáta–Dömsödy Andrea: Dokumentumismeret

Fehér Miklós: A települési könyvtár működése és működtetése

Barátné Hajdu Ágnes: A tartalmi feltárás alapjai

Varga Ildikó: A formai feltárás alapjai

Halász Béla: Az olvasószolgálat tartalmi kérdései és technológiája

Tamási Csilla: Számítástechnikai alapismeretek

Bényei Miklós: A helyismereti munka alapjai

Máig ennyi. A felsorolásnál – természetesen – nem követtem semmilyen sorrendet. Nem, mert a sorrendnek (lásd a modulról mondottakat) az égvilágon semmilyen jelentősége nincs. Bármelyik modullal kezdek, bármelyikkel folytathatom, azok így is, úgy is egymásra épülnek, és – önmagukban – akár Leibniz monásza, ablaktalanok és zártak, hisz speciális szabályrendszereket, sajátosságokat, törvényszerűségeket (stb.) taglálnak, mutatnak fel, hogy azután – majd, majd a végén, persze nem a sorozatán – kiadják az absztrahált, az egyetemes(ebb) összefüggések, sajátosságok, szabályok (stb.) képét. Nos, e modulrendszernek van egy irtóztató hátránya (hátránya?, majd meglátjuk). Erről a hátrányról hallgat Dippold Péter bevezetője. Aki magukat az egyes füzeteket nem olvasta (még), egyetlen kötet előszavából értesülhet erről a hátrányról, rettenetről. Fehér Miklós kötetének (A települési könyvtár működése és működtetése) élén a szerkesztő (Papné Angyal Ágnes) jónak látta elhelyezni a következő szöveget: „Ebből a füzetből átfogó képet nyer az olvasó a közkönyvtár működéséről, működtetésének tudnivalóiról. Ezen belül olyan munkafolyamatok bemutatásával is találkozni fog, amelyekkel külön füzetek is foglalkoznak a sorozatban... Mégsem beszélhetünk tartalmi átfedésekről, miután a fenti tárgykörök füzetei más-más aspektusból közelítenek a témához, s nagyobb mélységben, részletesebben tárgyalják az ide tartozó ismereteket”. Mégsem beszélhetünk tartalmi átfedésekről? Jaj, dehogynem. És éppen nem csak Fehér Miklós füzete kapcsán. A sorozatot akár az átfedések sorozatának is nevezhetnénk, tekinthetnénk. Hisz – számoljon utána bárki, aki sokáig bírja a számolást –, hogy hányszor és hány füzetben (mindegyikben, a számítástechnikait is csak módjával véve ki a sorból) van szó a könyvtári törvényről, a szolgáltatásról mint olyanról, a könyvtári rendszerről, a könyvtár struktív elemeiről, elveiről, elmélet (könyvtártudomány, illetve szakma) és gyakorlat kapcsolatáról stb. Talán nincs is olyan fontosabb tárgy, téma, összefüggés, amely ne ismétlődne meg, ne kerülne elő újra és újra minden vagy majdnem minden füzetben. Ha ironizálni kívánnánk, akár azt is mondhatnánk, hogy talán a legkevesebb átfedés Fehér Miklós munkájában található, de persze az is meg az összes többi is rendre átfedik egymást.

Hála Istennek. Nagyszerű, hogy ez történik. Legalább két okból kifolyólag. Egyrészt azért, amire Papné Angyal Ágnes is utal (csak talán nem elég nyomatékosan, az ügy meritumát mintegy el- és megkerülve), az aspektusbéli eltérések miatt. Hisz a könyvtári törvényről (épp csak példaképp említtem, mert nyilvánvaló, hogy az átfedések tárgyai, témái fölöttébb nagyszámúak) mindegyik füzet, mindegyik modul más szempontból szól. Nemcsak arról van szó, hogy a törvény más és más szegmenseit emelik ki (idézik, vagy utalnak rá), hanem sokkal inkább arról, hogy más mondandót hűvelyez ki ugyanabból a törvényből, ugyanakkor a törvénynek ugyanazon paragrafusából, aki (mint Skaliczki Judit) a hazai könyvtárügy ezredfordulós állapotrajzát nyújtja, mást az, aki (mint például Katsányi Sándor) az információ, a dokumentum és a könyvtár alapkategóriáit, alapösszefüggéseit elemzi és mutatja fel, mást az, aki (mint Fehér Miklós) a települési könyvtár működését és működtetését taglalja, mást az, aki (mint Halász Béla) az olvasószolgálat minuciózus bemutatásával bajlódik, mást az, aki... Hadd ne soroljuk tovább, az átfedések laudátora hadd ne fedje át saját szövegét is. És ez – az aspektusbéli másság – egyszerre igen sok mindent jelent: szól, tanúskodik arról is, hogy a könyvtári törvény milyen tartalomgazdag, mennyire sokatmondó egy-egy paragrafusában is (érdemes is lenne egyszer alapos hermeneutikai elemzésnek alávetni), de arról is, hogy egy-egy, látzólag egymástól teljesen független könyvtári ügy, szakterület, részrendszer vagy alrendszer mennyire ugyanazokhoz a csillagképekhez igazítja a maga járását, mint egészen más küldetésű társai, de arról is, hogy a dolgok, minden erőltetés nélkül, szinte maguktól, külön műveletek elvégzése nélkül is összefüggenek ezen a terrénnumon. (Erről később még bővebben.)

A másik ok, amiért szerencsés, igen szerencsés az átfedések bősége, tulajdonképpen pedagógiai jellegű. Ismétlés a tudás anyja. Persze nem a mechanikus ismétlés, a memorizálás, a biflázás ismétlése. Szinte mindegyik füzet szól a szolgálatról, a szolgáltatásról mint olyanról, a szolgálat, a szolgáltatás éthoszáról. No nem úgy, hogy sorra-rendre elmondaná mindegyik külön, hogy mi is legyen a szolgálat, a szolgáltatás, hanem úgy, hogy anyagát (legyen az a raktározás vagy az állományvédelem Simon Zoltán illetve Poprády Géza pertraktálta kérdésköre vagy a tartalmi, illetve formai feltárás Barátné Hajdu Ágnes, illetve Varga Ildikó bemutatta problematikája stb.) a szolgálat, szolgáltatás szempontrendszerére fonja be, szinte teljesen. Szinte teljesen, de sokszor láthatatlanul, de azért igen jól kiérezhetően. Mert hogy miért jobb (vagy rosszabb) az ilyen raktár az olyannál, az ilyen polc az olyannál, az ilyen állományvédelmi berendezkedés és működés a másiknál, a bibliográfiai leírásnak ez vagy az a módja miért (minek az érdekében) alakult így vagy úgy, szakozni miért pont így kell és nem amúgy, vagy miért így is és úgy is (stb.) azt legvégző instanciaként – és ez az ami jól kiérezhető a szövegekből, az indoklásokból, az okfejtések menetéből –, a szolgálat, szolgáltatás határozza meg. Ha tehát a raktározástól a szakozásig, a kistelepülések könyvtárainak működtetésétől az információs társadalom elméleti problémáig, a bibliográfiai leírások gazdaságosságától a párafokmérések regisztrálásaiig (stb.) a szolgálat, szolgáltatás az ultima ratio, akkor jobban, sokkal jobban megtanuljuk, sőt interiorizáljuk, magunkévá éljük, mi is a szolgálat, szolgálat, mintha akár külön füzet világosítana fel annak miben- és milyenlétéről, okáról-fokáról. Kempis Tamás (talán utolsónak maradt azok közül, akiket még mindig magyaros formában emlegetünk, hisz hol van már Verne Gyula vagy May Károly, Jules Verne-é, Karl Mayjá nemesültek régóta) írta volt, hogy mihaszna

nékem tudnom a Szentháromság meghatározását, ha nem vagyok alázatos, így aztán nem kellek a Szentháromságnak. Valóban: mi értelme lett volna a szolgáltatás, szolgálat meghatározásait adni, ha azt sokkal jobban megérzékíthetjük azzal, hogy az anyagot e szempont csillagképe alá állítjuk. Szóval aspektusbéli eltérések és ismétlés indokolja, sőt teszi nagyszerűvé az átfedéseket, amelyek nélkül ez a sorozat nem az lenne, ami. Nem lenne kiemelkedő szakmai remeklés.

Mert hogy az, nyilvánvaló lehet a tizenegy füzet minden forgatója számára. E sorok szerzője természetesen nem mehet végig az egyes füzeteken, hogy értéktételeit konkretálja, a külön-külön füzetek anyagain bemutatssa és bizonyítsa. Erre talán nincs is szükség, részint (de csak igen kis részben) elvégezte azt a szakkritika, és elvégzi majd az egyes terrénumok további szakirodalma, amely kénytelen-kelletlen is foglalkozni fog a tárgyába vágó előzményekkel, köztük persze a legfrissebbekkel, a sorozat megfelelő füzeteivel is. A sorozat egészéhez, eddigi egészéhez azonban fűzhet néhány értékelő megjegyzést e cikk írója.

Őt mindenekelőtt az arányosság és a tágasság bővölte el. A tematikai, a tárgy- és felfogásmódbéli, a (szakmai)lag értett) stiláris tágasság és a súlyozások, hangsúlyok, terjedelmek arányossága. Tágasságról árulkodik a sorozat, hisz minden (csaknem minden) előadásra, bemutatásra kerül: a helyismereti munkától a számítógéphasználattig, az információs társadalom mibenlététől a könyvtárak mint olyanok működtetéséig, a könyvtárügy (a hazai, de persze háttérben a nemzetközi) egészének pertraktálásától a dokumentumismeret minuciózus finomságaiig, a „címleírás” fogas kérdéseitől és szabványaitól a frontemberek (olvasószolgálatosok) technológiai arzenáljáig stb., stb., stb. Nem félték a sorozat tematikájának összeállítói sem a kicsinyesség (lásd polcológia, ilyen valóban bőségesen feltalálható a Simon Zoltán írta füzetben) vádjától sem, a hübrisz emlegetésétől sem (Skaliczki Judit és Katsányi témái kapcsán merülhetett volna fel a hübrisz vádja, ha mindjárt rá nem cáfolt volna a két szerző minden ilyesmire. Az egyik azáltal, hogy az alapvetés mélyfilozófiai problémáit szinte kisgyerek által is érthető, de korántsem a lényegyet meghazudtoló módon exponálta, a másik azzal, hogy a legnagyobb, legtágasabb perspektívák felvázolásánál is matter of fact tudott és akart maradni). De nem is felejtettek el, ki semmit. Illetve vannak még területek, amelyek lefedetlenek (e speciálisabb terrénumok elseje, a helyismereti munka pertraktálására már sor került, valószínűleg ez a füzetsorozat jelöletlen alsorozatának nyitó darabja). A felejtés vádja ellen inkább, sőt elsősorban az szól, hogy olyanra nem lelhet senki sem, ami meghúzódott volna egyik vagy másik füzet „háttérében”, holott önálló munkát érdemelt volna, lehet, majd kap is (ez lenne az igazi, a rossz értelemben vett átfedés), vagy amely két füzet közt a pad alá hullott volna. De az arányérzéklet dicsérik az egyes füzetek külön-külön is. Nem egyforma terjedelműek ezek a füzetek, ilyen szempontból semmiféle egységesítés nem történt. Hála Istennek! Hisz van, amit csak röviden, van, amit csak hosszan, van amit egy kicsit így, egy kicsit úgy lehet csak – értelmesen – elmondani. Kit a lehetetlenül tömörre, kit a kényszerű szószaporításra kötelezni valamiféle „egység” nevében bűn lett volna. Az arányosítás nyilván nem jelenti, nem jelentheti azt sem, hogy eleve elhatározzuk, mi fontos és mi nem, és ehhez társítjuk a füzetszámot vagy a terjedelmet. Annyit, épp csak annyit adni, amennyi szükséges, ez az aranyszabály. Nem következik belőle, hogy tehát akkor a formai feltárás kétszer olyan súlyú, mint az információ, dokumentum, könyvtár triádjának teljes problémamezőnye. Sőt!

A füzetek szerzői bizonytalannal nem forgatták egymás munkáit, hisz jó részük egyszerre, párhuzamosan készült. De ha forgatták volna is, akkor sem „igazodhattak” volna egymáshoz, hisz a más és más téma, szakterület, rész- és alrendszer feldolgozásához nemigen segített volna hozzá a másiknak mégoly beható tanulmányozása sem. Azt állítottuk fentebb, hogy bővebben is szólunk majd a füzetek összefüggésének mikéntjéről. Nos, most keríthetünk erre sort, egyúttal megkísérlelhetjük a címben feltett kérdés megválaszolását is. A modulok kapcsán szó esett arról, hogy az egyes modulok a sajátos szabályokat, a sajátos törvényszerűségeket (stb.) írják le, adják elő, tematizálják. A modulok pedig – egyetemesítés, absztrakció útján – a közös lényeggé szublimálódnak. És ez persze, igaz fordítva is. A külön-külön szabályrendszereket (a könyvtárügyét csakúgy mint a „címleírását”, az információs társadalomét nem kevésbé, mint az állományvédelmét, a helyismereti munkáét ugyanúgy, mint az olvasószolgálati technológiáét stb.) dedukálni ugyan nem lehet az egész terület törvényszerűségeiből, levezetni sem lehet. ám mivel mindannyian arrafelé mutatnak (ha nem akarnák sem tehetnek mást, a közös, a »főlső« szabályrendszer, mint az egész a részekből, belőlük konstituálódik, a szabályok konstitutívak és nem regulatívak, amint ezt a nagy alapvetésekből [a hazaiak közül első helyen Horváth Tiboréből] tudjuk. Tehát kettős mozgás jön, jött itt létre: minél mélyebben megragadták az egyes szerzők, az egyes füzetek szerzői a saját témájukat, annál inkább kellett a nagy összefüggésekig is eljutniuk, és minél inkább eltekintettek a társterületektől, annál inkább találkozniuk kellett velük a közös alapokban, a közös korolláriumban).

Mindez pedig, ha jól interpretáltuk a dolgot, ha „jól vettük az adást”. ha helyesen értettük a füzetek üzenetét, egyúttal azt is jelenti, hogy a könyvtártudománynak, annak a könyvtártudománynak, amelyet ez a füzet sorozat bemutat, *van hermeneutikája*. Hisz – hogy mást ne említsünk – a horizontok összeolvadnak, az előzetes megértés közvetíti a *másik*, a másik tárgy, terület, rész- vagy alrendszer problematikáját és megértését.

Természetesen nem azért tettük fel a kérdést, van-e, lehet-e a könyvtártudománynak hermeneutikája, mert, miként a Márkus Györggyel vitatkozó természettudósok és tudományfilozófusok, valamiféle presztízst szeretnének kicsiholni, kiküzdeni saját szakmáik, saját „tudományunk” számára. (Bár az sem lenne épp megvetendő a presztízsvizsgálatok eredményeinek tükrében.) Hanem azért, első sorban azért, mert ezt a megértést (amelyet a hermeneutika »közvetít«, hogy tudatos rövidrezárással éljünk) tekintjük az oktatás, a könyvtári szakma, a könyvtári szakismeretek oktatása sine qua nonjának. Mert hisz erről van szó először is, utoljára is. A füzet sorozat címe (*Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés füzetei*) világosan beszél a szándékról. Maga a sorozat még sokkal világosabban arról, hogy ez a szándék valóra vált. Áttekinthetővé, érthetővé, megérthetővé, a hermeneutikai kör (*nem circulus vitiosus*) szerves részévé vált (a kiadó, a szerkesztő, a szerzők stb. azzá tették) a könyvtári szakma, szakmai ismeretek egy igen nagy darabja, szinte teljes egésze. Ezért is kerítettünk, keríthettünk oly nagy feneket a dolognak Heideggerről, Gadamerről, Ricoeurról szólva egy füzet sorozat kapcsán. Talán nem tévedtünk.

Skaliczki Judit írja a sorozat *A hazai könyvtárügy az ezredfordulón* című darabjában (ugye említtettük, hogy a hazairól szólva felvázoltatott az európai háttér is?):

„Az általános könyvtári trendek Európában a következők voltak: az információhoz való korlátok nélküli, szabad, azonnali hozzáférés biztosítása, a digitalizáció széles körű elterjedése, a falak nélküli virtuális könyvtár szerepének megnövekedése, a hálózatok közötti együttműködés a gazdaság, a kultúra, a tudomány, az államigazgatás területén, a globalizáció, az egész világra kiterjedő együttműködés az információgyűjtés, feldolgozás, szolgáltatás területén, a tájékozott városok, régiók kialakulása, az információs és kommunikációs technológia gyorsléptékű fejlődésének hatásai.”

Nos, e trendek szolgálatába csak olyan magyar könyvtárügy állhat, amelynek a könyvtárosai végrehajtották a „horizontösszeolvadást”, a hermeneutikai gesztust. Megtehetik, hisz tematizáltatott, füzet sorozatban nyert ontológiai státust az, amit meg kell érteniük. És – ne feledjük – ez a sorozat az iskolán kívüli képzés, egy kis egyszerűsítéssel élve, az asszisztensképzés szolgálatában áll, és annak az igényei alapján alakult. De már rajta is demonstrálható, amire a kemény természettudományok csak vágyódnak. A füzetek szerzői nemcsak tárgyaikat, témáikat veszik igen komolyan, vállalt feladataikat végzik, végezték teljes erőbedobással, de nem idegen tőlük – nagyon kevés kivételtől eltekintve – a humor, az ironia sem. Így talán a róluk szólótól sem vehető ez rossznéven. (VK)

A füzetek megvásárolhatók a Könyvtári Intézet Oktatási osztályán 400,- Ft-os egységáron. Telefon: 224-3819; E-mail: oktat@oszk.hu

MEK fejlesztések 2002–2003-ban

2002-ben az Országos Széchényi Könyvtár jelentős egyszeri támogatást kapott az Informatikai Kormánybiztosságtól alapvető informatikai fejlesztéseire. A támogatás nagyobb részét a könyvtár számítástechnikai eszközeinek bővítésére fordította, egy kisebb rész a MOKKA, egy másik rész a Magyar Elektronikus Könyvtár (röviden: MEK) fejlesztéseire fordítódott. Az alábbiakban a MEK fejlesztésére fordított összeg felhasználásáról számolunk be.

* * *

A támogatás nagyobb részét a MEK új változatának kifejlesztésére, az állomány átköltöztetésére és az új szolgáltatás megindítására fordítottuk. Egynegyedikéből viszont a korábban benyújtott IKB-pályázatban vállalt feladat – az Elektronikus Periodika Archívum kialakítása – kivitelezését finanszíroztuk. A vállalt feladatok nagy részét teljesítettük, a MEK új, 2.1-es változatát 2003. július 1-jén indítottuk el nyilvánosan, üzemszerűen.

A MEK új szolgáltatásának kialakítása több szintű, komplex feladatot jelentett. A már meglévő tervek alapján lényegében kifejlesztettünk egy modern, a nemzet-

The screenshot shows the MEK website interface in Internet Explorer. The browser title is 'http://www.mek.oszk.hu/ - Microsoft Internet Explorer'. The website header features the title 'Magyar Elektronikus Könyvtár' and a navigation menu with tabs: 'vakoknak', 'hírek', 'statisztika', 'bemutató', 'irattár', and 'vendégkönyv'. Below the header, there are three article previews, each with a title, author, and a small image. The first article is 'A megkerült cirkáló / Rejto Jenő', the second is 'A láthatatlan légi / Rejto Jenő', and the third is 'Az ellopott futár / Rejto Jenő'. To the right of the articles is a search box with the text 'keresés a gyűjteményben' and input fields for 'szerző', 'cím', 'téma', and 'sorszám'. Below the search box are buttons for 'súgó / összetett / keres' and 'keresés a teljes szövegben'. At the bottom of the page, there is a logo for 'MEK1.0 Az első Magyar Elektronikus'.

közi szabványoknak megfelelő, új – a hazai viszonylatban egyedülálló – elektronikus könyvtári alkalmazást, az **eleMEK**-et. Ez a rendszer terveink szerint nemcsak a MEK szolgáltatását biztosítja, hanem különböző szintű változatait terjeszteni fogjuk: felajánljuk más, hasonló hazai kezdeményezések számára. Az új rendszerben egyrészt a könyvtári szabványoknak megfelelő metaadat-kezelést alakítottunk ki: leíró adataink mind *HUNMARC*, mind *USMARC* formában letölthetők és átvehetőek bármely, ezeket ismerő könyvtári alkalmazásba. 2003 áprilisától demo változatban már működik egy ilyen alternatív MEK-katalógus az új hazai integrált könyvtári rendszer, a *Kistéka* honlapján (<http://demo.kisteka.hu/mek>), valamint folyamatban van rekordjaink betöltése a *MOKKA* országos közös katalógusába is. Metaadataink ugyanakkor az interneten elterjedt kvázi szabványoknak is megfelelnek, *Dublin Core* és *XML* formátumokban is elérhetőek, felhasználhatóak. Ennek alapján tervezzük a későbbiekben a digitális archívumok közös keresését biztosító, *Open Archive Initiative* ajánlásainak alkalmazását és más hazai digitális gyűjteményekkel egy közös keresés kialakítását. (Ezen a fejlesztésen jelenleg az MTA SZTAKI-val közösen dolgozunk egy IHM–ITEM pályázat keretében.)

Az új rendszerben számos egyéb, külső szolgáltatással teremtettünk kapcsolatot, beépítettünk meglévő OSZK-s adatbázist, valamint integráltuk a katalógusunkat az OSZK katalógusrendszerébe is. Nagy hazai könyvkatalógusokkal (OSZK, MOKKA, ODR), on-line könyvárúházzal (Könyvkereső, Könyvklub-UHU, NEKERESS) valamint a Neumann Digitális Könyvtár webkatalógusával alakítottunk ki kapcsolatot oly módon, hogy *Könyvkeresés* szolgáltatásunk keretében továbbkeresést biztosítunk olvasóinknak.

Egy alkalmas program segítségével – *Zebra* – a MEK rendelkezik önálló Z39.50-es szerver szolgáltatással is. Ezt felhasználva integráltuk a MEK lekérdezését az OSZK LibriVision lekérdezőszolgáltatásába. Dokumentumaink kiegészítő adatai között található „fülszövegekhez” felhasználjuk a Könyvtári Intézet *Új Könyvek* adatbázisát is. Tartalmi feltárásnál egyik fő forrásunk az OSZK új Tezaurusza, amelyet jelenleg HTML-formátumban is szolgáltatunk. (Ennek most készülünk egy kereshető változatával.)

Az új rendszer és szolgáltatás kifejlesztése mellett külön, önálló feladatot jelentett az állomány átköltöztetése. Ez nem teljesen automatikus migrációt jelentett. Főként formai kritériumok alapján szelektáljuk a régi MEK teljes állományát. Minden egyes átvett dokumentum szövegminőségét ellenőrizzük, a szépirodalmi műveket külön korrektúráztatjuk külső munkatársak segítségével. Az ellenőrzött dokumentumok egységes formátumot kapnak: a MEK által kidolgozott ajánlások nyomán törekszünk néhány közhasznú formátumban szolgáltatni dokumentumainkat, ami egyben konverziós feladatot is jelent. Az átválogatott, ellenőrzött és javított, formailag egységesített dokumentumokat a könyvtári szabványnak megfelelő formai és tartalmi feltárással, a korábbihoz képest jóval bővebb leíró adatokkal látjuk el. A hagyományos könyvtári adatleírás mellett olyan kiegészítő információkkal láttuk el minden egyes elektronikus dokumentumunkat, mint pl. rövid, jellemző idézet; tartalomjegyzékek; fülszövegek; ismertető; címlapfotók; a dokumentumhoz kapcsolódó külső internetes források; a szerző(k), szerkesztő(k), kapcsolati személyek e-mail címe.

Folyamatban van még a MEK2 fejlesztése kapcsán egy vakok és csökkentlátók által is jól használható, külön navigációs felület kialakítása. Ezt a W3C ajánlása

alapján – ennek fordítását is a MEK osztály vállalta – készítjük, többek között a Vakok Szövetségének együttműködésével. A látássérülteknek készülő felület fejlesztésével összhangban – egy K+F pályázat által finanszírozva – válogatott dokumentumaink hangos felolvastatását is tervezzük a Műszaki Egyetemen kifejlesztett ProfiVox felolvasószoftver segítségével.

Vállalt részfeladatok

Programfejlesztés

A MEK önálló LINUX-os szerverén, az OSZK-ban folyik a fejlesztő munka, alapvetően ingyenesen elérhető programok segítségével. A fejlesztés MySQL adatbázis-kezelővel és PHP nyelven történik, a webszolgáltatást egy Apache szerver biztosítja. A MEK katalogizálását biztosító adatbázist, amely a metaadatok mellett egyben a dokumentumok feltöltését, a megfelelő metaadat-formátumok (HUN-MARC, USMARC, Dublin Core, XML) generálását is biztosítja, mind saját fejlesztésű programok végzik. Ugyancsak saját programfejlesztés keretében alakítottuk ki a visszakereső és a tematikus böngésző felületet. Külön fejlesztett programok készítik az állomány megoszlását bemutató napi statisztikai és a dokumentumonkénti letöltést mutató negyedéves statisztikai adatokat (ez utóbbiakat az ARTISJUS igényeivel egyeztetjük), amelyek a honlapon nyilvánosan elérhetőek. A különböző formátumban egyben is letölthető metaadat-listáinkat is saját programok készítik. A rendszerben számos interaktív funkciót alakítottunk ki, amelyek az olvasók, felhasználók visszajelzéseit szolgálják. A honlapon található vendégkönyv mellett olvasói véleményeket lehet rögzíteni külön, minden egyes dokumentum borítólapján. Ezenkívül biztosítottuk, hogy olvasóink a nekik tetsző könyveket egy beépített e-mail szolgáltatás révén ismerőseiknek ajánlhatják. A MEK számára készített dokumentumok feltöltésére egy erre a célra kialakított dokumentumfeltöltő webes űrlap áll rendelkezésre, amely a címlap „Kapcsolat” menüjéből elérhető. A programfejlesztéshez tartozik, hogy a szolgáltatás biztonsága érdekében fejlesztőink különböző biztonsági tükrözéseket alakítottak ki külső szervereken. Folyamatban van az NIIF-nél egy MEK2 tükrözés kialakítása, valamint a nyár folyamán megvalósult az új rendszer átvitele a 2002 decembere óta Kolozsvárott működő MEK tükörszerverre. A <http://www.mek.ro> címen már az új, 2.1-es MEK található. Fejlesztési munkát igényelt a 2003 őszén átadni tervezett szlovákiai MEK tükörszerver beüzemelése is.

Szöveggondozás

A MEK-kel szemben korábban megfogalmazott kritikákban többször felmerült, hogy dokumentumaink sok szöveghibát, elütést tartalmaznak. 2002 nyarán az OSZK főigazgatója által felkért bizottság jelentésében is megfogalmazódott az az igény, hogy törekedjünk szolgáltatott dokumentumaink minél jobb szövegminőségére. A támogatás egyik jelentős részét ezért szépirodalmi anyagaink korrektúrájára, szakirodalmi szövegek ellenőrzésére fordítottuk. Lehetőség szerint a nyomtatott kiadások alapján, azok pontos azonosításával végezték korrektoraink a munkát, támaszkodva az OSZK könyvállományára vagy könyvtárközi szolgáltatására. A szöveggondozás feladatán belül a többnyire kiadóktól, speciális formátumokban érkező dokumentumok konvertálására is használtunk fel anyagi forrásainkból az inter-

netes terjesztés érdekében. A támogatásból a régi MEK átválogatott állományának ellenőrzését finanszíroztuk. A frissen beérkező dokumentumok folyamatos minőségellenőrzése már az OSZK költségvetését terheli.

Programvásárlás

Mint már szó volt róla, a MEK-be érkeznek könyvek kiadóktól olyan formátumban, amelyekben nem terjeszthetők a hálózaton. Ezek a speciális kiadványszerkesztői formátumok célzottan a nyomtatott kiadás számára készülnek, de gyakorlatilag elektronikusan tartalmazzák az adott kiadványt. Az interneten is terjeszthető változatok készítéséhez, konvertálásához, szerkesztéséhez a támogatásból az alábbi programokat vásároltuk meg, hogy jogtisztán rendelkezésünkre álljanak:

- Quark 5.0
- PageMaker 7.0

A tervezett XML munkákhoz ugyancsak ebből a keretből szereztünk be egy fejlett XML szerkesztőt, az XML Spy 5 Professionalt. A keretből finanszíroztuk továbbá az új MEK design-tervét is – <http://mek.oszk.hu>

Retrospektív katalogizálás

Az új rendszer kialakítása után elkezdjük a régi MEK-ben lévő dokumentumok átválogatását, ellenőrzését, szükség esetén javítását, egységes formátumra hozását. A MEK2 katalógus a könyvtári szabványok alapján készült, így a korábbinál jóval bővebb retrospektív katalogizálás történik. A bővebb formai feltárás mellett átgondolt, egységesített tartalmi feltárást is végzünk a korábbi MEK ellenőrzött, egységesített tárgyszólistája, az OSZK tezaurusza, a Webkat.hu tárgyszórendszere valamint a MÁTRIKSZ rendszer segítségével. Így biztosítjuk, hogy tartalmi feltárásunk konzisztens legyen a nagyobb hazai feltárárendszerekkel, és közös keresés esetén releváns találatokat biztosítson a felhasználóknak. A hagyományos könyvtári leíráson túlmenően azonban katalogizálóinknak az ellenőrzött elektronikus dokumentumokat is el kell készíteniük a tárolásra, biztosítani az egységes file-neveket, a letölthető csomagokat. Ezentúl a MEK katalogizálás kiterjed azokra a plusz információk felvitelére, amelyeket korábban említettünk (pl. címlapfótok, tartalomjegyzékek, fülszövegek, idézetek stb.)

Állománygyarapítás

A támogatás segítségével jelentős mennyiségi gyarapítást tudunk elérni a MEK állományában. A következő művek kerültek be:

- Magyar Életrajzi Lexikon
- Magyar Nemzet Története
- Jókai összes
- Nyugat 1921-1941
- Vasárnapi Ujság 1854–1860

Az Életrajzi Lexikon azóta is nagy forgalmú dokumentumunk, sokan keresik a hasznos kézikönyveket. Jókai összes műve a megnyitás előtt már az új MEK-be is felkerült, ahol önálló művenként visszakereshető, letölthető. A Nyugat újabb állományával kiegészítettük az eddigit, így gyakorlatilag a MEK-be került a teljes

állomány – 1908–1941-ig. Ez a periodika a régi MEK-ben még megtalálható, de az újba már nem kerül át, ti. mind a Nyugat, mind a Vasárnapi Ujság a tervezett Elektronikus Periodika Archívumba kerül.

XML konverzió

Ebben a részfeladatban azt vállaltuk, hogy a MEK-ben lévő összetett szövegű dokumentumainkat – leginkább könyvtári bibliográfiákat, repertóriumokat XML-formátumra hozzuk, és önállóan, összetetten kereshetővé tesszük. A munka első fázisában az Empolis Magyarország Kft.-t bíztuk meg egy olyan szerkesztelíró definíció (DTD) elkészítésével, amely mind a könyveket tartalmazó bibliográfiákra, mind a folyóiratcikkeket tartalmazó repertóriumokra egyaránt alkalmas. A DTD kifejlesztése mellett megbízást adtunk egy, a MEK-ben lévő cikcrepertórium (Aetas) konvertálására a megadott DTD alapján. Az XML formátumra konvertált repertóriumot a MEK2 egyéb fejlesztéseiben is alkalmazott Zebra programmal tettük kereshetővé Z39.50-es protokollon keresztül. Az AETAS egyszerű visszakereshető változata elkészült, megtekinthető az alábbi címen: <http://mektukor.oszk.hu/~zebra/cgi2002.html>

A szolgáltatás egyelőre kísérleti jellegű, továbbfejlesztést igényel. Ezzel párhuzamosan készült a MEK2 katalógusának XML-alapú lekérdezése is. A későbbiekben, a szolgáltatás teljesebb tétele után tervezzük annak teljes körű dokumentálását és terjesztését, ajánlását az érdeklődő könyvtáraknak. Ezenkívül más, a MEK-ben található összetett dokumentumok XML-konverzióját és lekérdezhetővé tételét is szeretnénk ennek nyomán kialakítani.

A fejezet másik részeként finanszíroztunk egy *Galateia* nevű alkalmazás kifejlesztését, amely XML-dokumentumok konvertálását biztosítja többféle, alkalmas kimeneti formátumra. A programnak elkészült mind a Windows-os, mind a LINUX-os változata. A továbbiakban a MEK-be megfelelő XML-formátumban érkező vagy így digitalizált dokumentumok körében kerül alkalmazásra.

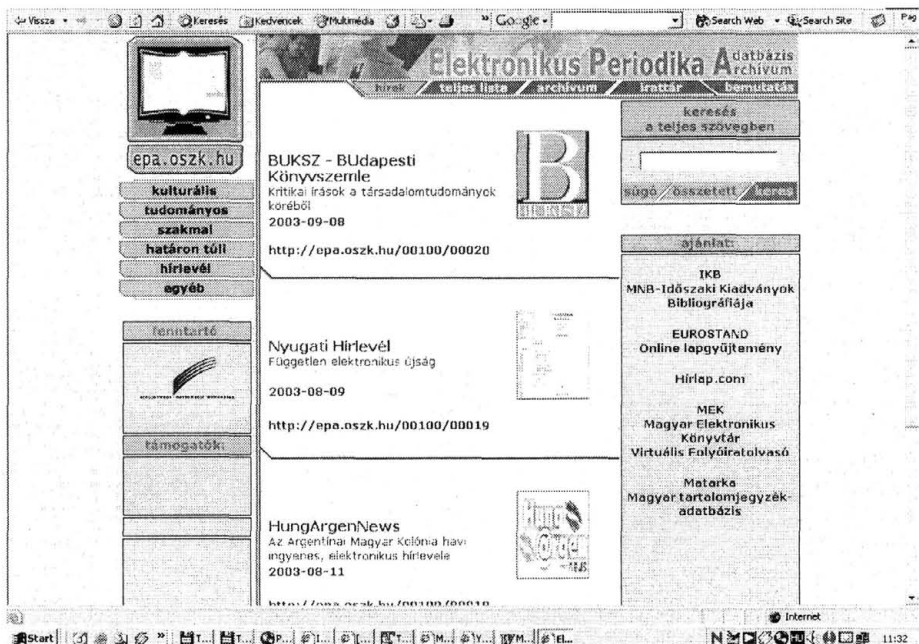
EPA-fejlesztés

Ebben a fejezetben a MEK szolgáltatásán kívül egy önálló Elektronikus Periodika Archívum (EPA) kialakítását vállaltuk. Az archívum előzményei:

- Évek óta gyűjtjük a MEK Virtuális Könyvtárában a magyar elektronikus folyóiratok internetes címeit;
- 2001 nyarán elkezdtünk fizikailag is archiválni néhány elektronikus periodikumot, hogy felmérjük egy leendő munkafolyamat lépéseit, igényeit.

Az EPA-fejlesztés első lépéseként terveztük meg egy magyar elektronikus folyóirat lelőhely-nyilvántartó adatbázis rekordszerkezetét. Ebben fontosnak tartjuk nyilvántartani nemcsak az on-line, hanem az off-line elérhető, pl. könyvtárak által digitalizált folyóiratokat is. Természetesen ez az adatbázis fogja nyilvántartani az EPA-ban fizikailag, helyben archivált folyóiratokat is.

A fejlesztés második lépcsőjeként kidolgoztunk egy archiválási struktúrát, ahogyan a helyben lévő folyóiratokat fogjuk archiválni, szolgáltatni. Folyamatban van az ezekhez tartozó felületek kidolgozása mind a címlap, mind az egyes folyóiratok szintjén. Elkészült az a kardex-terv, amely lehetővé teszi a későbbiekben az elektronikus folyóiratok érkeztetésének programmal támogatott folyamatát.

Folyamatban van az eddig archivált e-folyóiratok ellenőrzése, átszerkesztése az új rendszerbe. A kísérleti változat megnyitása a közeljövőben várható.

A leendő szolgáltatást szeretnénk felkészíteni nemcsak a szöveges, hanem a képként rögzített periodikák szolgáltatására is. Ebből a célból elkezdtük egy általános célú képfeldolgozó, szolgáltatási rendszer megtervezését és kifejlesztését, amely képes a digitalizált képállomány igény szerinti elnevezésére, méretezésére, tömeges konvertálására, a leíró adatok kezelésére valamint az internetes szolgáltatásra.

Az EPA tartalmi feltöltéseként vállaltuk továbbá és folyamatban van a **Magyar Könyvszemle** 1876–1877 évfolyamainak teljes szövegű digitalizálása, valamint az 1996–2002 közötti állományok konvertálása az Arcanum Adatbázis Kft. kivitelenésében.

A másik támogatási részből finanszírozott Nyugat-gyarapodást az EPA-ban ki fogjuk egészíteni a teljes állományra vonatkozó szerzői-cím indexszel, a visszakeresés megkönnyítése érdekében.

* * *

A kapott támogatással az OSZK-n belül 2003 júliusában elszámoltunk. Eddig elvégzett munkáink igazi megítélésére azonban szeptembertől számítunk, amikor olvasóink, felhasználóink nagyobb tömegben felfedezik, elkezdik használni új könyvtárunkat, megítélve annak használhatóságát. Kérünk mindenkit véleményével, javaslataival segítsé a továbbiakban is munkánkat, a MEK fejlesztését mindannyiunk öröme, szolgálatára.

Moldován István

Klas August Linderfelt és „eklektikus” katalogizálási szabályzata

A XIX. század derekától kezdtek megjelenni azok a jelentős katalogizálási instrukciók, amelyek már nem csupán egy-egy könyvtár feldolgozó munkáját voltak hivatottak szabályozni, hanem gyűjtemények szélesebb köre számára nyújtottak iránymutatást katalógusaik elkészítéséhez. A bibliotékák és szabályalkotók eltérő földrajzi, nyelvi, társadalmi környezetben és tudományos paradigma által meghatározottan más-más elképzeléseket követve, divergáló metódusokat írtak le és elő – így teremtve meg az egyre tisztábban két egymástól pregnánsan el-

különülő irányzatra szakadó katalogizálási gyakorlatot: a későbbi angol–amerikai és germán iskolát. (A XIX. század végén és a XX. század első évtizedeiben volt még egy harmadik – a két pólus között köztes helyzetet elfoglaló – iskola is, az újlatin praxis, de ez hamar csatlakozott az angol–amerikai módszerhez, így a katalogizálás későbbi történetében nem képviselt elkülönülő erőt.)

Igaz, ekkor még a két módszer tudatos közeledése (a legkorábbi közeledési törekvések is) még várat magára, ám az egyes normatívák megfogalmazói nemcsak saját „gyökereiket” ismerték, hanem tanulmányutak során és szakirodalmi olvasmányaik alapján más hagyományokkal is megismerkedtek, és beépítették munkájukba az azokból számukra elfogadható elemeket. (Panizzi 1835-ben szakmai látogatást tett a göttingeni egyetemi könyvtárban¹, az ottani katalógus – a német tradíció – példáját követve írja elő szabályzatában az anonímáknál, a szerzői név alatt nem katalogizálható kiadványoknál a dokumentumtípusra utaló formai rendszavak alkalmazását². Charles A. Cutter „Rules for a dictionary catalog” című művének előszavában katalogizálási iskolához való kötődéstől függetlenül sorolja fel – és illeti kritikával – a legfontosabb szabályzatokat és a szakmai viták színteréül szolgáló folyóiratok címeit³.)

Ebbe a tudományos érdeklődést, igényességet és némi kompromisszumkészséget mutató folyamatba illeszkedik Klas August Linderfelt tevékenysége és „Ecclectic card catalog rules” elnevezésű szabályzata.

Klas August Linderfelt⁴ 1847-ben született Svédországban, itt szerzett doktortust az Upsalai Egyetemen. 1870-ben vándorolt ki Amerikába. Milwaukeeban⁵ letelepedve kezdetben latin, illetve görög nyelvet és irodalmat tanított, érdeklődése azonban hamarosan a könyvtári munka felé fordult. A város új közkönyvtárát

1880-ban nyitották meg, ekkor kapott Linderfelt kinevezést a bibliotéka élére. (A leendő könyvtár katalógusainak megtervezése és elkészítése magától értetődően már korábban megkezdődött, a leendő igazgató Dewey rendszerét használta fel saját gyűjteménye feltárására.⁶) Az American Library Associationbe belépve aktív tagja lett a szakmai közéletnek, számos rendezvényen, konferencián vett részt; 1883-tól az ALA tanácsának tagjaként, 1890-től elnökhelyetteseként, 1891. október 16-ától 1892. május 22-éig⁷ pedig elnökeként tevékenykedett. A milwaukee-i könyvtár vezetőjeként jelen volt 1891. február 11-én a Wisconsin Library Association (WLA) alakulóülésén, ahol a szervezet első elnökének választották⁸. Szakirodalmi munkásságában helyet kapott a könyvtártan általános kérdései mellett a feldolgozó munka is, de szintúgy az ő kezdeményezésének köszönhető a könyvtár és a városi múzeum 1897-re elkészült új közös épülete. Legfontosabb művei:

- Systematic catalogue of the public library of the city of Milwaukee... Milwaukee, 1885-86.
- Eclectic card catalog rules. Boston [Mass.] : Cutter, 1890.
- Report on the proposed library and museum building for the city of Milwaukee : December 1890 / by K. A. Linderfelt ... and Adolph Meinecke. Milwaukee : Trustees of the Public Library and the Public Museum, 1890.

Az ígéretesen induló karrier további szárnyalását 1892. április 28-a törte ketté: ezen a napon sikkasztás miatt letartóztaták⁹. A nyomozás kezdetekor 4000 dollár eltulajdonításával vádolták, de ahogyan a vizsgálat folytatódott, ez az összeg több mint kétszeresére duzzadt. Az esemény megosztotta Milwaukee közvéleményét: voltak, akik az új könyvtár- és múzeumépület előrehaladott munkálataira való tekintettel visszahelyezték volna Linderfeltet állásába, és eltussolták volna az ügyet; mások egy napvilágra került korábbi, 1888-as (szintén sikkasztási) ügy miatt a felháborodott lakosság nyomásának engedve mindenáron a felelősségrevonást sürgették. Az ALA vezetősége május 2-án értesült a milwaukee-i botrányról, ami azért is érintette kellemetlenül az egyesületet, mivel Linderfelt ekkor az ALA és a WLA elnöke volt. Hamarosan – érthetően – mindkét tisztségéről lemondott. Több szakmabeli – többek között Dewey és Cutter – kiállt mellette (a kínos esemény elpalástolásával leginkább természetesen a szakma jó hírnevét akarták megővni), de a vádlott segítségére volt H. E. Davidson is, aki a bostoni Library Bureau nevében a vád elejtése esetére állást kínált fel neki. Az összességében több mint 9000 dolláros ügy gyakorlatilag 1892. július 12-én zárult le: a vádlott azzal védekezett, hogy fizetése nem volt elegendő társadalmi státuszához méltó életmód folytatásához. A vétkes könyvtárost felmentették; a bíró indoklása szerint – idézi Wiegand¹⁰ – „nyilvánvaló, hogy a sikkasztásban nem a romlottság jelentette öröm vagy az indokolatlan pazarló életmód vezérelte, hanem körülményeinek szorítása ... egyet kell értenünk azzal, hogy további meghurcoltatása helytelen lenne, így az ítélet felmentés”. Linderfelt még aznap délután elhagyta a várost, meg is érkezett Bostonba, és a következő napon jelentkezett új munkahelyén, de ezután az állás elfoglalása nélkül eltűnt. Értesülhetett a felbolydult városi lakosság felszólítására ismét napirendre tűzött üldöztetésről, és – a Wisconsin állam kiadatási egyezményeiben lévő kiskapunak köszönhetően lépéselőnyhöz jutva – elmenekült; feltehetően visszatért szülőhazájába, később pedig Párizsba távozott. Itt halt meg 1900. március 18-án. A milwaukee-i

hatóságokat és a nyilvánosságot azonban hónapokon keresztül nem hagyta nyugodni az eset: további nyomozások, perújrafelvétel, a már lemondott tisztségekből való elbocsátás latolgatása következett. De ugyanilyen zavarba került a könyvtáros szakma: az ALA mindörökké törölte elnökeinek listájából a bukott kollégát, a városi könyvtár történetében sem említik meg a volt igazgatót, és még a róla készült képeket is megsemmisítették.

Leginkább tehát nem minden tekintetben példamutató viselkedése következtében veszett munkássága a feledés homályába (és száműzetett a szakirodalomban leginkább csupán a lábjegyzetek és utalásnyi említések szintjére); de hozzájárulhatott ehhez az is, hogy rossz pillanatban alkotta meg katalogizálási szabályzatát, amikor az egyes irányzatokat meghatározó nagy instrukciók uralták a könyvtári praxist, így nem maradt már kellő tér a kísérletező kedvnek. Mindenesetre a katalogizálástörténet egyik figyelemreméltó alakja volt, akinek szerteágazó érdeklődése és munkássága – bizonyos momentumaiiban – mégis maradandó. A sikasztási botrány kirobbanása előtt a kortársak ismerték és elismerték tevékenységét – ahogyan a szakmai közéletben való gyors előmenetele is mutatta –, de ezt támasztja alá az a tény is, hogy William I. Fletcher (az ALA Linderfeltet követő elnöke), az Amherst College könyvtárosa 1891-ben az általa szervezett tanfolyamon Cutter, Linderfelt és Perkins művei alapján vezette be a könyvtárosokat a katalogizálás tudományába.¹¹

Klas August Linderfelt „eklektikus katalogizálási szabályzat”-ának (a mű címe pontosan: *Eclectic card catalog rules : Author and title entries : Based on Dziatzkos „Instructions” compared with the rules of the British Museum, Cutter, Dewey, Perkins and other authorities : With appendix, containing a list of Oriental titles of honor and occupations*) célja, hogy minden leírási esetre kiterjedő rendelkezésgyűjteményként funkcionáljon, amely a gyakorlati munka elvégzése során a szerző és cím szerinti visszakeresést biztosító tételek rendszavának (mai terminológiával élve első besorolási adatának), valamint a rendszó formájának (az egységesített besorolási adatnak) megválasztásában nyújt segítséget. Tehát a katalogizálási tevékenység, a formai feltáró munka feladatainak tekintetében nem törekszik teljességre, mellőzi a leírás külalakjának, a regisztrálandó adatok körének és írásmódjának kérdéseit: a szerző és cím szerinti besorolásra koncentrál, a katalógusszerkesztés problémáját tartja szem előtt. (A különféle irányzatokhoz tartozó instrukciók összeegyeztethetetlen volta nem a „bibliográfiai tételek” leíró részének eltéréseiben nyilvánul meg – ezek a különbségek nem olyan jelentősek, és nem határozzák meg olyan fundamentálisan a katalógus használatát, illetve használhatóságát –, hanem a tételek rendezésében.)

A szabályzatban foglaltak érvényességi körének másik irányú leszűkítése, hogy csak a leíró (a dokumentumok formai ismérveit feltáró) katalogizálásról rendelkezik, nem tartja feladatának a tartalmi feltárás szabályozását – ellentétben például Cutter vagy Dewey munkáival.

Linderfelt harmadik szempontból is korlátozza előírásainak alkalmazási körét: csak a cédulakatalógus és nem a (nyomtatott vagy kéziratos) kötetkatalógusok, bibliográfiák készítéséről szól. Ebből az is következik, hogy a szabályok alkalmazója, a szolgáltatás készítője nem kényszerül arra, hogy a leírásokat a betűrend egyetlen pontján rögzítse, és a katalógushasználat során gyakran és logikusan igénybe vett adatokat csupán utalókon tüntesse fel (vagy mutatókat készítsen) –

így a könyv szerzője és címe szerint is könnyedén és közvetlenül válik fellelhetővé. Ahogyan Linderfelt ezt explicite ki is mondja, Karl Dziatzko szabályzata csak a szerzői betűrendes katalógus készítésére vonatkozó előírásokat tartalmaz, az eklektikus szabályok viszont teret engednek összeállítójuk azon nézetének, hogy a szerző és cím szerinti besorolás együttes alkalmazása biztosítja a kényelmes és gyors visszakereshetőséget.

E szabályzatot a szakmai köztudat – erősen leegyszerűsítve – Karl Dziatzko „Instruction für die Ordnung der Titel im alphabetischen Zettelkatalog der Königlichen und Universitäts-Bibliothek zu Breslau”¹²-jának fordításaként jegyzi. Némi valóságalapja mindenképpen van ezen felfogásnak: „a munkát megformálásában oly figyelemreméltóan alkalmasnak és elődeit a teljesség tekintetében meghaladónak tartom, így elhatároztam, hogy németül nem tudó kollégáim számára előbb vagy utóbb átültetem angol nyelvre. [...] Dziatzko professzor műve a tömörség, a világosság és a teljesség csodája.”¹³ – vallja Linderfelt az eklektikus szabályzat bevezetőjében. Azonban Dziatzko iránti nagybecsülése ellenére is így folytatja: „Hamar rájöttem, hogy olyan alapvető különbségek vannak a német és az amerikai gyakorlatban a cím, de a szerző szerinti katalogizálásban is, hogy egyszerű fordítás gyakorlatilag hasznavehetetlen lenne ebben az országban.”¹⁴ Karl Dziatzko szabályzata arra az alapelvre épül, hogy a katalógus feladata egy meghatározott mű visszakereshetőségének biztosítása, amely a címében található fontos kifejezések regisztrálása alapján valósítható meg. A szerzőség kérdése így csak „másodlagos” jelentőségű¹⁵. Ez nem jelenti azt, hogy Dziatzko lemondana a szerző szerinti visszakereshetőségről, sokkal inkább az anonímák (a címük szerint nyilvántartott kiadványok és művek) nagy számával magyarázható. Az angol–amerikai hagyomány ezzel szemben a szerző nevének, pontosabban fogalmazva a szerzőségnek a fontosságát hangsúlyozza – ez a törekvés az anonímák és név nélkül megjelölt művek „szerzősítés”-ében nyilvánul meg.

Panizzi a híres 91 pontjának 9. rendelkezésében¹⁶ megteremti ugyan a testületi szerzőség – egyelőre még szűk körű – alkalmazásának körét: „Minden törvény, határozat és egyéb olyan dokumentum, amely egyesületek, igazgatási intézmények vagy testületek közös tevékenységeként, felhatalmazásában vagy kiadásában bocsátott közre (kivételet képeznek az akadémiák, egyetemek, tudományos intézmények és egyházi rendek, amelyekre speciális szabályok érvényesek), a megnevezést adó ország vagy a helység neve alatt, vagy ilyen megnevezés hiányában a megjelenés helye szerint sorolandók betűrendbe.” A felsorolt kivételekkel kapcsolatban – éppúgy, mint a cím alatti katalogizálás eseteiben – formai rendsző szerinti regisztrálást ír elő (79–91. pontok), pl. Academies, Ephemerides, Encyclopaedias stb. A címek besorolása – a 38. paragrafus értelmében – az első főnév, főnév hiányában az első szó szerint történjék. Panizzi ebben a tekintetben kevésbé áll távol a német iskolától, mint az angol–amerikai gyakorlatot meghatározó későbbi normatívák.

Jewett szabályzatának 22. pontjában határozottabban képviseli a testületi szerzőséget – és nagyobb távolságot teremt a másik irányzattól –, amikor kimondja, hogy „bármilyen típusú és nevű testület, amely önálló vagy közös címmel ellátott sorozat tagjaként megjelenő publikációkat bocsát közre, kiadványai egyedüli szerzőjének tekintendő. A rendsző [a főtétel első besorolási adata] a testület neve, a cím besorolása pedig első szava (amely nem névelő) szerint történjék.”¹⁷

Így Linderfelt ezek felismerése után már nem a boroszlói könyvtár szabályzatának pusztá fordítását készítette el, hanem a hazája gyakorlatának megfelelő átdolgozását – segítségül hívva ebben a munkában az általa ismert és az angol–amerikai katalogizálási irányzatot meghatározó és követő további szabályzatokat, fontosabb elméleti szakpublikációkat is. Így született meg az „eklektikus” szabályzat – ahogyan a 00. oldalon látható táblázat is mutatja – legnagyobb részben, 43,2%-ban valóban Dziatzko munkáját felhasználva, de mellette a különféle iskolákhoz tartozó előírások összehasonlító vizsgálatának, valamint legoptimálisabb rendelkezéseinek összedolgozásával.

Az összesen tíz felhasznált publikáció pontos jegyzéke – katalogizálási instrukciók és szakirodalmi források vegyesen – a bevezetőben olvasható¹⁸:

- ALA : Report of Committee on Uniform Title Entries. Condensed rules for cataloging. = Library Journal, 1878. 12–19. p. [Továbbiakban: ALA]
- Bodleian Library : Compendious cataloging rules for the author-catalogue / prepared by Edward B. Nicholson. = Library Journal, 1883. 298–301. p. [Továbbiakban: Bodleian Library]
- British Museum : Rules for the compilation of the catalogue of printed books in the library. = Henry Stevens Catalogue of the American books in the library of the British Museum at Christmas, 1856. London, 1866. [Továbbiakban: British Museum]
- Cutter, Charles A. : Rules for a printed dictionary catalogue. = Report on Public libraries in the United States of America : Their history, condition and management. Washington : Government Printing Office, 1876.¹⁹ [Továbbiakban: Cutter]
- Dewey, Melvil : Rules for author and classed catalogs, as used in Columbia college library. Boston, 1888. [Továbbiakban: Dewey]
- Dziatzko, Karl²⁰ : Instructions für die Ordnung der Titel im alphabetischen Zettelkatalog der Königlichen und Universitäts-Bibliothek zu Breslau. Berlin : Asher, 1886. [Továbbiakban: Dziatzko]
- Edmands, John²¹ : Rules for alphabeting. = Library Journal, 1887. 326–331. p. [Továbbiakban: Edmands]
- Jewett, Charles C. : On the construction of catalogues of libraries and their publication by means of separate stereotyped titles, with rules and examples. 2. ed. Washington, 1853. [Továbbiakban: Jewett]
- Perkins, Fred B.²² : San Francisco cataloguing for public libraries : A manual of the system used in the San Francisco Free Public Library. San Francisco, 1884. [Továbbiakban: Perkins]
- Library Association of the United Kingdom : Cataloguing rules, as revised at Liverpool, 1883. = Library Chronicle, 1885. 25–28. p. [Továbbiakban: LAUK]

Linderfelt ezen felül az egyes paragrafusoknál szintén megnevezi azokat a dokumentumokat, amelyekben ugyanaz az eljárás olvasható, illetve magyarázataiban megemlíti a hasonló vagy akár teljes egészében eltérő megoldásokat. ezáltal műve nem csupán a könyvtári (leíró) cédulakatalogusok készítésének egy lehetséges módszerét mutatja be, hanem a pontokhoz fűzött kiegészítő, értékelő megjegyzéseknek köszönhetően szakirodalmi áttekintést is nyújt, és így a katalogizálástörténeti kutatás fontos segédeszközének tekinthető. (Alaposságára jellemző,

hogy még azokat a fontos forrásokat is megemlíttette, amelyeket nem tudott beszerezni, például Wheatley²³, Fumagalli²⁴ és Padiglione²⁵ munkáit, és egyben azt ígérte, hogy az „Eclectic card catalog rules” második kiadását már ezekkel kiegészítve teszi közzé. Kár, hogy erre – tudomásom szerint – nem került sor.)

Az összesen 500 paragrafust számláló terjedelmes szabályzat négy nagy részre, logikai egysége tagolódik:

- Az első 85 pont a szerzőség és a szerzői név alatti katalogizálás kérdéseit, különféle korok és nemzetek/nyelvek névhasználatát, az álnevek, írói nevek és kriptonímák problémáját taglalja. Az első paragrafusban vázolja a névtípusokat és az általánosan követendő eljárást: az alanyesetű eredeti névváltozat a mérvadó. (Érdekes megjegyezni, hogy a magyar neveknek – a Linderfelt által jól bírt volapükkel együtt – a 63. §-t szentelte, de csak a – számára megszokottól eltérő – névsorrendre hívja fel a figyelmet.) A több ’szerző’ neve alatt megjelent művek számos fajtájának (társszerzős dokumentumok, szerzői névvel ellátott gyűjtemények, különféle közreműködők tevékenysége során létrejött kiadványok) feldolgozásáról a 86–176. paragrafusok rendelkeznek. „A szerző megnevezése nélkül kiadott művek” című fejezetben szabályozza az anonim és a vegyes gyűjteményes kiadványok katalogizálását. A 177–222. rendelkezések feladata a testületi szerző alatti regisztrálás sokféle esetének bemutatása.

Magától értetődő, hogy itt – eltérő arányban ugyan –, de csak az angol–amerikai irányzathoz tartozó forrásokra utal, ez a mű egyedüli része, ahol Dziatkótól még apró rész megoldásokat sem vesz át. (A német katalogizálási hagyomány ugyanis teljes egészében elutasítja a testületi szerzőséget.)

- A szabályzat második egysége a cím szerinti katalogizálásról szól. Linderfelt az első pontban (223. §) meghatározza e fejezet érvényességi körét: minden esetben, amikor szerzői név vagy vele egyenértékű kifejezés nem áll rendelkezésre, a leírást a címből vett kifejezés alapján kell a katalógusba besorolni. A 223–287. paragrafusok a cím rendszavának megválasztásáról rendelkeznek – részletesen kitérve azokra a kivételes esetekre, ahol az alapvető szabálytól eltérve nem az első szó (természetesen nem névelő) a besorolás alapja, pl. kötet, rész megnevezése, prepozíciók, időszaki kiadványok periodicitásának megjelölése a cím elején stb. A címüket megváltoztató kiadványok katalogizálásánál követendő eljárások ismertetése alapvető és elvi fontosságú része a szabályzatnak. A címben közölt szerzői név változataival kapcsolatban Linderfelt a nevek egységesítéséhez utal, a szerzős művek eltérő címeit önállóként kezeli, és közöttük utalásokkal teremteti meg a kapcsolatot; a különféle címváltozatok alatt megjelölt szerző nélküli műveknél azonban az eredeti vagy – gyakrabban, például a Biblia-kiadásoknál és klasszikus anonímáknál – a közismert címvariációhoz sorol be „egységesítő” utalókat alkalmazva.

A fejezet utolsó 19 pontja (301–319.) pedig a szerző neve alatt katalogizált művek (másodlagos) cím szerinti besorolásának kérdését szabályozza. Linderfelt a szerző neve alatt ismert művek címéről olyan utaló (specific cross reference) elkészítését írja elő, amely a könyv rövid leírását és a jelzetét is tartalmazza, így a kereső az elsődleges besorolási hely felkutatása

nélkül is megtudhatja a könyv könyvtári lelőhelyét. 'Utaló'-nak nevezi ezeket a cédulákat, de jól látszik elképzelésének praktikus és a német paradigmától alapvetően különböző (demokratikus?) volta: ezek a tételek nem csupán egyik besorolási helyről a másikhoz vezetik el a keresőt, hanem – a mai terminológiát alkalmazva – cím szerinti melléktételek. A germán katalógizálási iskola a feldolgozási és könyvtárhasználati hagyományokból, a grammatikai elvű címbesorolás nehézségéből, filológiai képzettséget megkövetelő²⁶ metódusából következően a dokumentumok leírásait a betűrend egyetlen helyére rögzíti. Ezzel szemben a public libraryhez kapcsolódó angol–amerikai felfogás – Linderfelt a szabályzatának 302. paragrafusában Cutter, Dewey és Perkins műveire hivatkozik – a kiadvány címe szerint is közvetlen hozzáférést biztosít a könyv lelőhelyadataihoz. (Cutter szótárkatalógus-szabályzatának általános megjegyzéseiben utal arra, hogy az olvasóknak tudniuk kell a katalógusban keresni²⁷ – tehát a katalógus-használat nem a könyvtáros privilégiuma –; a cím szerinti visszakeresés biztosítása kapcsán pedig kifejti, hogy a címekről utalók készítése valóban kevesebb munkát igényel, de kevésbé célravezető megoldás.)

Ha a cím a műben tárgyalt földrajzi hely, valamint valós vagy fiktív személy nevét tartalmazza, az (is) önálló visszakeresési pontként szerepel a katalógusban. (Cím szerinti melléktétel készítése szükséges még a megállapítható szerzőségű, de név nélkül megjelent publikációk esetében, illetve az anonimák címének pregnáns szavairól (címszavakról) is. Ettől csak akkor lehet eltekinteni, ha a cím pontosan megnevezi a mű tartalmát, és a könyvtárnak van tartalom szerinti visszakeresést biztosító katalógusa is.) A forrásul felhasznált szabályzat ebben a kérdésben tehát természetesen nem a német hagyományokat tükröző Dziatzko, hanem leginkább Cutter szótárkatalógus-szabályai, kisebb részben pedig Dewey és Perkins munkái.

- A harmadik terület, amelyet az „Ecclectic card catalog rules” reguláz: a rendsző (értsd: besorolási adat) formája. A fejezet első paragrafusa (320. §) – bár Linderfelt itt külön nem jelöli – egyértelműen Cutter szótárkatalógusának hatását mutatja: kimondja, hogy a rendszavak – tulajdonnevek és köznevek – egyetlen betűrendben követik egymást. A következő pontban utal arra, hogy Dziatzko külön betűrendet indított a szerzők és a címek számára, Dewey pedig külön betűrendbe rendezi a neveket, akár szerzőt jelölnek, akár a mű tartalmára utalnak – ő maga azonban erre nem lát okot. A besorolási szabályok a továbbiakban a diakritikus jelcek értelmezésével folytatódhatnak, a különféle nyelvekben használatos speciális karakterek besorolásával, illetve a 332–344. rendelkezésekben a nem latin írásrendszerű ábécék transliterálásával. (Ehhez a néhány ponthoz csatlakozik a szabályzat terjedelmes függeléke is, amelyben a keleti titulusok és foglalkozásmegnevezések transliterált változatainak felsorolása és jelentésük olvasható. Ez a függelék Linderfelt munkásságának egyik olyan eleme, amely a későbbiekben – az ALA-szabályzat teljes körű elterjedése idején és után is – maradandó értékűnek bizonyult.²⁸)

A nevek besorolásáról szóló rendelkezések között (kissé zavaró módon) ismét előkerül a nevek egységesítésének problematikája: a 345. pont szerint a szerző megnevezését a kiadványon szereplő változatban kell regisztrálni.

rálni és besorolni, kivéve, ha az nem alanyesetben van, de egyazon 'név'²⁹ mindig ugyanolyan formában legyen – ha e két szabály ellentétben áll egymással, a használat gyakorisága vagy az eredet a mérvadó. (Linderfelt a szabályzat legelső pontjában csak a nyelvtani esetre vonatkozó előírást fogalmazta meg, a lehetőség, hogy kétes esetek is adódhatnak, fel sem merült.)

A fejezet utolsó rendelkezései a földrajzi nevek és köznevek besorolásával foglalkoznak, itt azonban nem minden esetben várja el a következetességet a nyelvi és ortográfiai változatok tekintetében – az összetartozó elemek keresztutalásokkal kapcsolódnak össze.

- A szabályzat utolsó része a rendszavak besorolásáról, valamint a besorolási jelekről ad iránymutatást – részletesen tárgyalva az azonos alakú, de különféle típusú, majd eltérő jelentésű besorolási adatok (például családnév és keresztnév mint rendszó) sorrendjét, megvilágítja a 'kiegészítő adatok' használatát, illetve a besorolási értékkel rendelkező és anélküli jelek kezelését. (A sok esetre kiterjedő szabályok áttekinthetőségét nagyban segíti, hogy a paragrafusokat számos példa kíséri, amelyekben a besorolási elemek rangsorát tipográfiai megkülönböztetés is mutatja.)

Érdekes megoldás a besorolási egységek megválasztásánál, hogy míg az angol hangzókíhagyásos összevonásokat (pl. l've) betűnként, a francia aposztrófós névelőket külön szóként, a rövidítéseket pedig teljes alakjukat figyelembe véve sorolja be, így nem alkalmazza következetesen sem a betűnkénti (jelenkénti), sem a szavankénti besorolás módszerét (479–480. §). Az összetett szavak esetében ugyanígy nem konzekvens: az összetétel második elemét külön szónak minősíti, így a 'bookseller' kompositum megelőzi a betűrendben a 'books' többes számú ragozott alakot (482. §).

Elvi – katalogizáláselméleti – szempontból fontosabbak azonban az egyazon szerző műveinek elrendezésére vonatkozó rendelkezések: a szabályzat 454–475. paragrafusai. Linderfelt az ismert vagy megállapítható szerzőségű műveket minden esetben a szerző egységesített neve alá katalogizálja, első helyre kerülnek az összkiadások, ezeket követik az egyes művek, címük szerinti betűrendben. Figyelemreméltó, hogy a szabályzat a szerző életművén belül nem tesz különbséget a szerzői, társszerzői és közreműködői funkciók között, hanem a művek címének megfelelő betűrendi helyre rendezi a leírásokat. Egy mű eltérő kiadásait is egymás mellé rendezi, a fordításokat – amennyiben az is rendelkezésre áll a könyvtár állományában – az eredeti nyelvű változat után rakja, csak akkor tekinti őket önálló címnek, ha az eredeti változat nincs meg, vagy az eredeti (nyelvű) címet nem lehet megállapítani. Ebből – az akkori katalogizálási gyakorlattal összhangban – az következik, hogy a nem egységesített címet viselő konkrét könyvek adatai nem vagy csak utalókon szerepelnek, tehát közvetlenül, saját ismérveik szerint nem lelhetők fel a katalógusban.

A szabályzat tartalmának általános ismertetéséből érződik Linderfelt művének „eklektikus” volta: a katalogizálás egyes részterületeit szabályozó rendelkezések

többhelyt is érezhetően ellentétes filozófiát követnek – így jött létre a különféle irányzatok megoldásaiból, apró építőköveiből mozaikszerűen felépülő teljesség. A következő táblázat azt mutatja meg, hogy művének melyik részéhez mely alapidokumentumokból merített, és milyen mértékben használta fel a már kodifikált megoldási javaslatokat (a százalékmegjelölés az összes paragrafushoz viszonyított arányt mutatja; egy paragrafusnál magától értetődően több forrás is szerepelhet):

	ALA	Bodleian Library	British Museum	Cutter	Dewey	Dziatzko	Edmands	Jewett	Perkins	L.AUK
I./1. r.: személyi és testületi szerző szerinti besorolás (1–222. §)	39	41	48	113	69	80	28	46	41	42
I./2. r.: cím szerinti besorolás (223–319. §)	2	1	1	34	9	55	1	3	9	3
II./1. r.: a besorolási adat formája (320–392. §)	1	2	1	15	7	30	1	1	2	2
II./2. r.: azonos rendszavak besorolása (393–500. §)	7	12	8	39	11	51	12	8	13	11
összes hivatkozások száma	49	56	58	201	96	216	42	58	65	58
százalékos arány	9,8%	11,2%	11,6%	40,2%	19,2%	43,2%	8,4%	11,6%	13%	11,6%

Érdekes adalék a katalogizálási térkép színességére vonatkozóan, hogy a tíz (ebből 9 az angol–amerikai irányzathoz tartozó) forrásdokumentumot felhasználó, összesen 500 paragrafus között csupán 24 olyan található, amelyben mindannyian egyazon módon rendelkeznek: ebből a legtöbb (16) a szerzői név szerinti katalogizálással kapcsolatos, 1 paragrafus a cím szerinti besorolással, 7 pedig az azonos rendszavú tételek rendezésével foglalkozik. A cím alatti katalogizálás tekintetében tehát csak egy kérdésben (223. §) uralkodik egység – és itt is nyilvánvalóan csak a felszínes szemlélő számára – a Linderfelt által vizsgált szabályzatok között: minden olyan esetben, amikor nem állapítható meg személyi szerzői név vagy azzal ekvivalens név, a rendszó a cím azon részéből vétetik, amely megnevezi a könyv tartalmát. Az ezen ponthoz tartozó lábjegyzetben maga a szabályok megfogalmazója is felhívja azonban a figyelmet arra, hogy „a könyv tartalmát megnevező szó” definíció csak látszólag takar azonos eljárást: az angol–amerikai gyakorlat Jewett szabályzata óta a személyi szerző nevével azonos funkciójának fogadja el a testületi szerzőséget, másrészt a meghatározás mélyebb értelmezése (a címből vett rendszó megválasztásának konkrét módszere: a mechanikus illetve a grammatikai elvű besorolás) már nem vezet azonos eredményre az angol–amerikai és a német könyvtári (bibliográfiai) gyakorlatban.

Klas August Linderfelt katalogizálási instrukciójának kodifikálása alkalmával alapos elméleti kutatást folytatott, összehasonlította a kor katalogizálási gyakorlatát meghatározó fontos alapidokumentumokat, és megpróbálta az antagonisztikusan ellentétes irányzatokat legalább egyes részmegoldásaik tekintetében összebékíteni. Munkájának azonban egyedüli célja a gyakorlat szolgálata volt: ezt tükrözi a rendelkezések aprólékos kidolgozása, elrendezése, a sok példa és a mű végén

található részletes tárgymutató, illetve az alkalmazott terminus technicusok magyarázata. A kevés későbbi – lábjegyzetbeli említésnél jelentősebb – szakirodalmi hivatkozás szintén ezeket az érdemeit sorolja fel az eklektikus katalogizálási szabályzatnak, mint például Henry J. Quinn az 1913-ban megjelent katalogizálási kézikönyvében: [Linderfelt szabályzata] „részletezettségében oly bőséges, hogy lefedi a szerzői nevek minden formáját, ezért leginkább a tájékoztatási munkában és különféle katalógusok, jegyzékek összeállításakor értékes, de sok olyan rendelkezést is tartalmaz, amelyre az átlagos könyvtári munkában nincs is szükség.”³⁰ A XX. század közepén, az IFLA párizsi Nemzetközi Katalogizálási Konferenciája után immáron elvőbb értékelés olvasható Viswanathan tollából: Linderfelt nemcsak elméleti és bőséges rendelkezéshalmazt, hanem a gyakorlatban alkalmazható szabályzatot alkotott, amely egyszerű, érthető és megfelelő nyelvezettel és a használt szakkifejezések tiszta definícióival operál, valamint nem enged a katalogizálás alapvető feladataiból a gyakorlat kényszerítése – a katalógushasználó vélt érdekei és a hagyomány – ellenében. (Ezen a ponton érdemes megemlíteni azt a tendenciát, amely például a testületi szerzőség területén az elődöktől örökül kapott megoldásokat éppen a használók érdekeire való hivatkozással tűzdelte tele kivételekkel és egyre áttekinthetlenebbé váló részrendelkezésekkel a Jewett–Cutter és később az ALA 1908-ban megjelent szabályzatának és követőinek kodifikálása során³².)

Klas August Linderfelt katalogizálási szabályzatán és könyvtártudományi közleményein túl egyéb területeken úgyszintén érdekes életművet hagyott maga után: 1885-ben tette közzé „The game of preference or Swedish whist” című munkáját³³, három évvel később, 1888-ban pedig volapük tankönyvet és szótárt alkotott³⁴. (Johann Martin Schleyer [1831–1912] nemzetközi segédnyelve, a volapük – „a világ nyelve” – annak a XVII–XVIII. századig visszanyúló és sokféle irányzatban megnyilvánuló folyamatnak az egyik legjelentősebbé növekvő láncszeme, amely a latin mellett, helyett, illetve után a nemzeteken átnyúló információcserének, valamint a testvériségnek az eszközeit próbálta megteremteni.) Linderfelt személyében és munkásságában egy színes etnikai összetételű ország polgárává fogadott poliglott és filológiai műveltséggel felvértezett érdekes ember törekvéseinek lehetünk késő tanúi, annak, hogy hogyan próbálta a könyvtári szakmai, illetve általában a tudományos és köznapi kommunikáció megosztottságában a közös pontokat felkutatni, közös nyelveket létrehozni.

JEGYZETEK

- 1 Roloff, Heinrich : Die Katalogisierung. = Handbuch der Bibliothekswissenschaft / hrsg. Georg Leyh. Bd. 2. 2. Aufl. Wiesbaden : Harrassowitz, 1961. 275. p.
- 2 Vö. Panizzi, Antonio : Rules for the compilation of the catalogue. = Foundations of cataloging / ed. by Michael Carpenter and Elaine Svenonius. Littleton : Libraries Unlimited, 1985. 12–14. p.
- 3 Cutter, Charles A. : Rules for a dictionary catalog. 4. ed. Washington : Government Printing Office, 1904. 3. p.

- 4 Az életrajzi adatokat vö. Dictionary of american library biography. Littletown [Colorado] : Libraries Unlimited, 1978. 316–317. p.
- 5 Milwaukee 1800-ban alapított város Wisconsin szövetségi államban a Michigan-tó nyugati partján, 1839-től főként német és lengyel bevándorlók népesítették be. Vö. Magyar nagylexikon. 13. köt. Budapest : Magyar Nagylexikon Kiadó, 2001. 154. p.
- 6 Stone, Elizabeth W. : American library development : 1600–1899. New York : The H. W. Wilson Company, 1977. 203. p.
- 7 Wiegand, Wayne A. : The wayward bookman. Part 2. = American Libraries, 1977. 4. 200. p.
- 8 Encyclopedia of library and information science. Vol. 33. New York : Dekker, cop. 1982. 162. p.
- 9 Linderfelt botrányával, perével és későbbi életével kapcsolatban ld. részletesebben: Wiegand, Wayne A. : The wayward bookman. Part 1–2. = American Libraries, 1977. 3. 134–137. p.; 1977. 4. 197–200. p.
- 10 American Libraries, 1977. 4. 198. p.
- 11 Stone, Elizabeth W. : American library development : 1600–1899. New York : The H. W. Wilson Company, 1977. 290. p.
- 12 Berlin, 1886.
- 13 Linderfelt, Klas August : Eclectic card catalog rules. Boston [Mass.]: Cutter, 1890. V. p.
- 14 Linderfelt, Klas August : Eclectic card catalog rules. VI. p.
- 15 Vö. Pettee, Julia : The development of authorship entry and the formulation of authorship rules as found in the Anglo-American code. = Foundations of cataloging / ed. by Michael Carpenter, Elaine Svenonius. Littleton : Libraries Unlimited, 1985. 76. p.
- 16 Vö. Rules for the compilation of the catalogue. = Foundations of cataloging / ed. by Michael Carpenter, Elaine Svenonius. Littleton : Libraries Unlimited, 1985. 3–14. p.; a 9. pontot ld. 4. p. A szabályzat 47–49. pontjai (8–9. p.) ugyanezt írják elő a különféle törvénygyűjteményekre is.
- 17 Idézi: Pettee, Julia : The development of authorship entry and the formulation of authorship rules as found in the Anglo-American Code. = Foundations of cataloging / ed. by Michael Carpenter, Elaine Svenonius. Littleton : Libraries Unlimited, 1985. 82–83. p.
- 18 Linderfelt, Klas August : Eclectic card catalog rules. VII–VIII. p.
- 19 Cutter szabályzatának második és némiképp javított kiadása 1889-ben jelent meg már Rules for a dictionary catalogue címen, de ezt Linderfelt még éppen nem tudta saját munkájához felhasználni, a harmadik kiadás 1891-ben készült el, és több utányomásban is az olvasók kezébe került, a szakirodalomban leginkább hivatkozott változat az 1904-ben, már Cutter halála után megjelent negyedik kiadás.
- 20 Dziatzko, Karl Franz Otto (1842–1903) egyetemi tanulmányait klasszika-filológia szakon Breslauban és Bonnban végezte, itt már könyvtárosként is dolgozott. 1865-től tanár Luzernben, majd 1871-ben átvette a freiburgi egyetemi könyvtár vezetését. Gazdasági okok miatt rövid időre visszatért a tanári pályára, majd 1872. január 10-én a könyvtári reform koordinálásának feladatával kinevezték a breslaui egyetemi könyvtár élére (első főállású könyvtárigazgatóként). 1886-tól a göttingeni egyetemi bibliotéka igazgatója és egyben az első könyvtári tanszék vezetője, emellett 1896-tól tagja az 1893-ban megszervezett könyvtáros-képesítő vizsgabizottságnak. A Philologenverband keretében Dziatzko szervezte meg 1897-ben a könyvtári szekciót, amely 1900-tól

- önálló testületként, Verein Deutscher Bibliothekare néven működött. Számos külföldi tanulmányútnak és fontos kezdeményezésnek köszönhetően (képesítővizsga, Göttingen ősnymtatvány-kutató műhellyé fejlesztése, a Gesamtkatalog der Wiegendrucke szorgalmazása) a „The Library” című szakfolyóirat német társközreadójává kérték fel. Vö. V. J. : Karl Dziatzko. = Magyar Könyvszemle, 1903. 91–93. p. és Neue Deutsche Biographic. Bd. 4. Berlin : Duncker & Humblot, 1959. 213–214. p.
- 21 Edmands, John (1820–1915) tanulmányait a Yale College-ban folytatta, ahol 1846-tól az irodalmi társaság bibliotékájában kezdte könyvtáros pályafutását; Samuel Richards társszerzőjeként és Edward C. Herrick segítségével elkészítette a gyűjtemény szótár-katalógusát. 1856-tól a philadelphiai Mercantil Library-ben dolgozott egészen visszavonulásáig, 1901-ig. 1878-ban kidolgozta saját osztályozási rendszerét (megjelent: Explanation of new system of classification devised for the Mercantil Library of Philadelphia, 1883), amelyet egészen 1940-ig használtak a gyűjteményben. Szakírói tevékenysége mellett 1882-től a Mercantil Library Bulletin szerkesztője volt, és 1903-ig részt vett az ALA munkájában. A Linderfelt által hivatkozott tanulmánya az ALA 1887-es konferenciáján tartott előadásának szerkesztett változata, amely Cutter szabályzatának 2. és 3. kiadásához (1889, 1891) csatolt mellékletként szintén napvilágot látott. Vö. Dictionary of american library biography. Littletown [Colorado] : Libraries Unlimited, 1978. 157–158. p.
- 22 Perkins, Frederick Beecher (1828-1899) a Yale-en megkezdett jogi tanulmányok után tanár és újságíró, majd 1857-ben szülővárosába, Hartfordba visszatérve a Connecticut Historical Society könyvtárosa lett. 1874-től a Boston Public Library bibliográfusa, katalogizálója és a vezető, Justin Winsor titkára. 1880-tól 1894-ig, visszavonulásáig a San Francisco Free Public Library könyvtárosa, de nem hagyott fel szerkesztői. újság-, regény- és novellaírói tevékenységével sem. 1881-ben az ALA alelnökévé választották, ebben az évben jelent meg saját osztályozási rendszere is (A national classification for shelving and cataloguing books in a library). Vö. Dictionary of american library biography. Littletown [Colorado] : Libraries Unlimited, 1978. 393–394. p.
- 23 Wheatley, Henry Benjamin : How to catalogue a library? London : Stock, 1889. [Wheatley (1838–1917) számos tudományos társaság aktív tagja és tisztségviselője volt, 1911 és 1916 között a Bibliographical Society elnöke; legfontosabb könyvtár-tudományi művei az említetten túl: What is an index?, 1878; How to form a library, 1886; Remarkable bindings in the British Museum, 1889; How to make an index, 1902. Vö. British bibliographical index. Vol. 4. München : Saur, 1990. 1949. p. és Who was who. Vol. 2. 1916–1928. London : Black, 1947. 1114. p.]
- 24 Fumagalli, Giuseppe : Cataloghi di biblioteche e indici bibliografici. Firenze : Sansoni, 1887. (Fumagalli [1863–1939] többek között a milánói, modénai és bolognai könyvtárak vezetője volt; legfontosabb művei: Della collacazione dei libri nelle pubbliche biblioteche, 1890; G. Biagival: Manuale del bibliothecario, 1894; G. Ottonoval: Bibliotheca bibliographica Italica, 1889–1902; Lexicon typographicum Italiae. 1–2., 1905, kiegészítések: 1938. Vö. Lexikon des gesamten Buchwesens. Bd. 3. 2. Aufl. Stuttgart : Hiersemann, 1991. 80. p.)
- 25 Padiglione : Norme pratiche per la formazione dei cataloghi alfabetici o per materie e degli indici per specialita bibliografiche. Napoli : Giannini, 1887.
- 26 Gradmann, R. : Ueber das Ordnungswort im alphabetischen Katalog. = Zentralblatt für Bibliothekswesen, 1908. 290–291. p.

- 27 Cutter, Charles A. : Rules for a dictionary catalog. 4. ed. Washington : Government Printing Office, 1904. 11. p.
- 28 Vö. Quinn, J. Henry : Library cataloguing. London : Trustlove & Hanson, 1913. 156. p.
- 29 Az eredeti szövegben a word kifejezés áll, de a rendelkezések értelmezéséből egyértelmű, hogy e kitételek csak a személynevekre vonatkoznak.
- 30 Vö. Quinn, J. Henry : Library cataloguing. London : Trustlove & Hanson, 1913. 16. p.
- 31 Vö. Viswanathan, Caduveti Gurusubrahmanya : Cataloguing theory and practice. London : Asia Publishing House, 1965. 22. p.
- 32 Vö. Domanovszky Ákos : A címleírás irányelvei és a testületi szerző. Budapest : Országos Könyvtárügyi Tanács : Budapesti Egyetemi Könyvtár, 1959. 8–10. p.; részletebben ld. Hanson, J. C. M. : A comparative study of cataloguing rules based on the Anglo-American code of 1908. Chicago : The University of Chicago Press, 1939. 45–84. p. és Lubetzky, Seymour : Cataloging rules and principles. Washington : Processing Department Library of Congress, 1953. 16–35. p.
- 33 Milwaukee : Privat print, 1885.
- 34 Volapuk, an easy method of acquiring the universal language constructed by Johann Martin Schleyer, prepared for the English-speaking public on the basis of Alfred Kirchhoffs Hilfsbuch, with the addition of a key to the exercises and a Volapuk–English and English–Volapuk vocabulary. Milwaukee : Caspar, 1888.

Pogányne Rózsa Gabriella

Ködképek egy könyvtáros múltjából

A József Attila tér körül...*

Pár hónapja az újpesti József Attila téren akadt dolgom; kamaszkorú lányom megígérte egyik zombori barátnőjének, hogy egy össz-kárpát-medencei ifjúsági képzőművészeti pályázaton szereplő, díjnyertes pályázati munkáját (egy szalmaszálakból komponált tájképet) elhozza és eljuttatja neki. Ő – természetesen – nem ért rá, a főváros ’útvesztőjében’ még nem is (mindenütt) ismeri ki magát, így hát vállaltam: elmegyek a J. A. Művelődési Házba (Központba?) az ’anyagért’. Metróra, buszra kaptam, és hipp-hopp, már ott is voltam a költőről elnevezett téren. Ahol évtizedek óta nem jártam. Ahogy leszálltam a tömegközlekedési járműről és körülnéztem, rögvest minden ismerős volt – a költő szobra (tél volt: behavazva)

* Cikksorozatomban több évtized szakmai emlékeit idézi. Mivel az egykori események, meditációk során ismételtelen előbukkannak Sallai István alakjával kapcsolatos emlékek és az ő egykor mondott bölcs történetei, mondásai is, a sorozat valamennyi darabját az ő emlékének ajánlom. F. M.

ott állt a szocialista realista épülettömbökkel körülhatárolt téren, és persze nem a kései, hanem a '30-as évek eleji („akire csak a párt vigyáz”) költő forradalmiságát idézte fel bennem – ám nem sokat merengtem, hisz hideg is volt. Mentem a művházba a dolgomra. Korábban azonban kicsit átfáztam, így a 'foyer' büféjében megittam egy jó kávé, elszívtam egy cigarettát. Fel az emeletre, a megadott nevű, a pályázatért felelős előadót is csakhamar megtaláltam – igaz, egy csoportterezletről vagy csoportos továbbképzésről kellett őt kihívnom. Pár perc múlva, hónom alatt a vajdasági kislány alkotásával, megint ott álltam a téren. S akkor felderengett, hogy mikor jártam én ezen a helyen utoljára.

A '70-es évek végén, életemben először és utoljára – az egyik kollégám társaságában – az akkor már nagybeteg Sallai Istvánt jöttünk ki meglátogatni. Úgy emlékszem, hogy akkor is tél volt, és köd szitált, ám mindketten fiatalemberek lévén – és az akkori KMK munkatársaknak jól kellett tudni tájékozódni m i n d e n f é l e terepen! –, hamar megtaláltuk a sok egyforma kapubejárát közül azt, amelynek egyik lakásában ő lakott. Beeresztett, leültünk, egy darabig elfogódottan beszélgettünk vele – egy kicsit hasonlított ez a beszélgetés azokhoz az ismert alkalmakhoz, amikor az ember idős rokonát látogatja meg a kórházban... Megkért engem egy szívességre, és kérését aggodalmasan elmagyarázta. Sallai élete utolsó cikkét a Valóság c. folyóiratnak írta („Adósságunk Szabó Ervinnek”). Kérte, hogy hívjam fel Sükösd Mihályt, az egyik szerkesztőt (eredetileg szintén könyvtáros volt!), és – ha ez még lehetséges – egy mondat megváltoztatását kérem az ő, a szerző nevében. A végleges változat – a filológusok ezt *manus ultimának* mondják – kézírással egy kicsiny cédulán volt. Eltettem, felhívtam Sükösdöt, a szöveget megváltoztatták. Mire a cikk – mely a 20. századi magyar közművelődési könyvtárügy kardinális kérdéseit érintette – megjelent, azt hiszem már nem élt Sallai István.

Sokáig őriztettem az íróasztalfiókomban ezt a kis kézírásos cédulát, és sok év múlva, hogy el ne hányódjon – ez már a Budai Várpalota F épületébe költözés után volt! – beletettem abba a Sallai–Sebestyén-kötetbe, amelyet Bereczky Lászlónétól, Évától örököltem. Amit viszont 'Pista bácsitól' ő kapott – az akkor még Varsányi Istvánnéként jegyzett fiatal kolleginának dedikálta meleg szavakkal a szürke kötéses kötetet.

Lám, az ember csak kiszalad Újpestre, a József Attila térre, és mennyi emlék, az emlékek milyen láncolata gömbolyodik föl még ezen az egy alkalmi szalon is. Magamnak is azt állítottam, hogy a csikorgó hideg miatt könnyesedik meg a szemem, amíg a 105-ös autóbuszra vártam. És megint felpillantottam kedvenc költőm havas szobrára, és kissé köznapi, de természetes abszurditással, gondolatkapcsolással szólalt meg bennem megfelelő verssorai: „– Ehj, döntsd a tőkét, ne siránkozz, / Ne szisszenj minden kis szilánkhhoz!...” És hogy miért illők ezek a sorok a térhez, Sallaihoz, a cikkhez, egy halott, nagy könyvtáros emlékéhez? – kérdezhetné tőlem egy mai fiatal kolléga. Ezt bizony elég nehéz lenne elmagyarázni, meg talán nem is érdemes. Magyarázkodás helyett, inkább történeteket mondok majd, később.

Ott az autóbuzsmegállóban máris volt okom elmosolyodni – egy átfázott, kissé ingatag hajléktalan odajött hozzám, és kért egy cigarettát.

* * *

A Hírlaptár körül

In memoriam T. M.

1957-ben, érettségi után – származásom politikai szempontok szerint nem lévén 'oké' – nem vettem fel az egyetemre. Ez év őszén, némi szerencsével és protekcióval így lettem raktáros, azaz „közgyűjteményi munkaező II.” az Országos Széchényi Könyvtár Hírlaptárában. A Nemzeti Múzeum keleti oldalán nyíltak a még Szinnyei József által szervezett hírlapgyűjtemény helyiségeinek ablakai, s a kiváló Dezsényi Béla (1907–1972) vezette osztályvezetőként. A 15–18 fővel működő gyűjteményrész olvasóteremből, két galériával szegélyezett nagyteremből és két háromszintes vasraktárakból állt, a hatalmas ajtókra – még a Pollack Mihály tervezte enteriőrben, arányosan – úgy helyezték el a kilincseket, hogy a kisebb termetű embereknek fel kellett ágaskodniuk ajtónyitáskor. Mindez egy vidékről jött fiatalembernek érdekes is, furcsa is volt.

A raktári rendre és annak sajátos rejtelmeire sokat tapasztalt, némelyik esetben már a háború előtti Nemzeti Múzeum Könyvtárában is szolgáló raktároskollégák tanítottak meg, meg olyanok (vidékről bejáró emberek), akik '56 előtt az ugyancsak hírlaptáros Jékely Zoltánnal – a legendás „Zsolival” – is dolgoztak együtt. A szolgálat kora reggeltől kora délutánig vagy déltől estig tartott; az olvasótermi katalógusból kérdőlapra kiírt periodikaköteteket, köztük a nemegyszer komoly méretű és súlyú hírlapokat a raktárosok hozták ki az olvasóknak. Távolság, súly, szűk csigalépcső, omlani kész tékázott anyagok, „elosztott”, nem található kötetek keresése nehezítették az ember dolgát. 'Kölyökkutya' korban lévén, magam többnyire élveztem ezt a munkát, már csak azért is, mert humaniorákhoz vonzódó fiatalemberként kincsesbányára leltem ebben a nagy gyűjteményben. Egy-egy csendesebb forgalmú napon vagy a zárás előtti órákban mindig akadt némi idő – a visszaosztandó anyagból szeszélyesen szemelgetve – például a „Nyugat”-ot, a „Magyar Csillag”-ot, a „Szép Szó”-t vagy, teszem azt, Arany János rövid életű lapjait, esetleg Németh László „Tanú”-ját – olvasgatni... Abban a korban jellegzetes (parkoló)pálya volt ez a pár éves raktároosság; magam is dolgoztam nálamnál fiatalabbakkal, Kulin Ferencel, Sonnevend Péterrel és Lakatos Andrással mint hasonló „közgyűjteményi munkaezőkkel” – ők aztán az egyetemi padokba települtek át.

Az írott források mellett az emberi közeg is felettebb színes és változatos volt. Ez persze elsősorban a kollégákat jelentette, akik a magyar sajtótörténet és -bibliográfia kiválóságai voltak, illetve lettek (Dezsényin kívül Kókay György, Kemény G. Gábor, Busa Margit, Lakatos Éva stb.), sőt akkoriban került a nemzeti könyvtárba több akkor szabadult '56-os elítélt (Tardy Lajos, Kemény István, Tóth Lajos és mások). Ám igen érdekes volt maga a törzsolvasói kör is. A nevezetes épület folyosóján, a kinti „dohányzóban” társalogva bölcsészkarri professzorokat, fiatal és korosabb irodalomtörténészeket és frókat lehetett megismerni és velük beszélgetni. (Moldova György például akkoriban a „tudományos olvasóban” írta korai regényeit, novelláit.)

Mint minden munkaközösségnek, a hírlaptári kollektívának is megvolt a maga intim világa, sajátos figurális, színes szöttese; rájuk – ma már nagyobb részt hallottakra – visszaemlékezni szinte szívcsapás.

Ebből a 'galériából' emelem ki Takács Menyhértet, akinek az íróasztala a belsőbb, háromszintes 'vasraktár' egyik ablakra kifutó öblében foglalt helyet. Tudnivaló, hogy az (elhunyt) Magyar Folyóiratok Repertóriumát ekkoriban itt, a Hírlaptárban szerkesztették, és – érdemes ellenőrizni a régi évfolyamok alapján – minden egyes cikk ETO-szakszámot is kapott. Aki volt valaha könyvtári „szakozó”, az tudja, hogy minél speciálisabb a tárgy, annál bonyolultabb feladatnak bizonyul, hogy a könyvtáros képes legyen a dokumentumot megfelelő ETO-jelzettel megjeleníteni. Hozzávehető még az az állapot, hogy a nagy ETO-táblázatoknak akkoriban még nem volt meg a teljes magyar kiadása, bonyolultabb esetekben csak egy agyonhasznált, sok kötetes német „Ausgabe”-val dolgozhatott az általános és humán cikkek számkonstrukcióin töprengő Takács Menyhért (és Kiszely Olivér, aki viszont a természettudományos cikkek briliáns szakozója volt). Takács Menyhért zenetudományi végzettségű, akkoriban az ötvenes éveiben járó finom ember volt, szavainak halksága, gondolkodásának körültekintő, latolgató jellege mindenkiből baráti érzéseket és tiszteletet váltott ki. Úgy emlékszem, bölcsészeti és zenetudományi képzetsége egyaránt volt (doktorátusát lélektanból a '45 előtti Pázmány Egyetemen szerezte...; ez a disszertáció – *Liszt Ferenc érzelmi világa* címen – 1941-ben meg is jelent). Afféle félreállított ember lehetett, aki e nehéz években népes családjá eltartásának és az értelmiségi munkának a lehetőségét kapta meg az OSZK-ban, melyet nyugdíjaztatásáig lankadatlanul szolgált.

Miután a raktári munka mindennapos vitelétől – hiszen esti/levelező hallgatóként magam is a könyvtártudomány magas ismereteit kezdtem elsajátítani – feltesszem 1960 táján egyszerűbb feldolgozói feladatokkal bíztak meg, illetőleg lehetőséget adtak, hogy Takács Menyhért „inasaként” a szakozást gyakoroljam az ő kontrollja mellett. Így kerülhettem közelebbi kapcsolatba vele – ez amolyan apa–fiúi viszony lehetett –, és a 'tananyagként' megkapott folyóiratok cikkeit meg a (nemegyszer sokszoros viszonyítási jelekkel megoldható) hozzájuk rendelt számszámokat neki prezentáltam, ha egy adaggal végeztem. Ezt követően hosszasan latolgatva és mérlegelve alakítottuk ki a végleges változatot.

Miért, miért nem, már nem emlékszem, Takács Menyhértet (aki a periodika-gyűjtemény gyarapítási és feldolgozási munkáiban egyébként nem vett részt) és engem egyszer egy sajátos feladattal bíztak meg. Akkoriban vette meg ugyanis a könyvtár Lamotte Károly (1888–1968) unikális értékű, reformkori lapokból álló, teljes, remek kötéssel ellátott magán hírlapgyűjteményét. Ennek átvételére utaztunk ki az OSZK gépkocsiján Leányfalura. (Alighanem ez volt életem első „hivatalos” kiszállása.) Akkoriban persze nem, de ma már tudom, hogy az, akihez mentünk, Lamotte Károly a század első évtizedeiben a főváros egyik vezető tanácsosa, a '30-as években pedig alpolgármestere volt, méghozzá Budapest pénzügyeinek szakértőjeként. (Több pénzügyi–közgazdagsági műve is megjelent; a neves, francia eredetű Lamotte-család finom kis 'palotája' a Várban, a Bécsi-kapu téren áll, és ma már – enteriőrjének értéke miatt – meg is tekinthető.) Mai szóval élve a 'hobbija' volt a régi magyar hírlapok gyűjtése. Kitelepítés után került Leányfalura, s hogy maga és felesége életfeltételeit biztosítani tudja, megvált ettől a gondosan gyűjtött és kezelt kollekciónól.

Késő ősz volt, színes levelek hullongáltak a Duna-parti utakra és a kertek dérlepte gyepére, amikor – bejelentkezésünket követően – megjelentünk a hosszú kert magasában álló házban (valahol a Móricz-ház tájékán). Alacsony, kecses termetű,

kisbajszos, a hetvenes éveiben járó úr nyitott ajtót, melegítő bekecs volt rajta; bemutakoztunk, kedvesen beinvitált, és bemutatta a meleg pongyolába öltözött, idős korra dacára is „szépnek” – és a későbbiekben kiderült – okosnak és kedvesnek mondható feleségét. (A nevére már nem emlékszem, de hogy grófnő volt, az biztos.) Az épp hogy befűtött, egyetlen – igaz, hatalmas – szobából álló lakásban ódonnak tetsző, de kényelmes bútorok álltak, a helyiség egyik hátsó traktusa szolgált „lakókonyhának”. A széles ablakok kelet felé panorámát adtak az őszi színekbe öltözött Duna-parti tájról. Az asszony meleg teával kínált, cukrot, citromot szervírozott hozzá – máig is előttem van, ahogy hosszú, csontos kezében remeg és csörög a finom művű porceláncsésze, ahogy felszolgálja a teát és az aprósüteményt. Ládákban állt az átveendő „anyag”, s mi egy korábbi gépelt listán kötetről kötetre haladva ellenőriztük a tételek hiánytalanságát. El kell ismernem, fáztunk (meglehet, végül valami kis lélekmelegítő is előkerült?), ám késő délutánig tartózkodtunk ott, hiszen közben „Menyus” érdekes társalgásba kezdett Lamotte úrral – ha jól emlékszem, nem politikáról, s nem is a régi Budapestről, hanem zenéről folyt a szó. S mikor végeztünk a jegyzékek ellenőrzésével, talán – hiszen már elmosódott ez a mozzanat – egy mikrobarázdás lemez is előkerült, és búcsúzásunk egy Beethoven- (vagy Liszt-)felvétel hangjainak elhalásakor történt meg. Mi tagadás, jól esett az OSZK gépkocsijának kellemes fűtése...

Takács Menyhérttel még akadt egy közös „magánügyünk”. Már járatos lehettem a szakozásban, amikor egy nap megkérdezte, nem lenne-e kedvem külön munkaként a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára számára szakozást vállalni vele együtt. Ráálltam, a vékonypénzű ifjúnak (is) persze hogy kellett a különkereset. Elmentünk a könyvtárba, ahol megmutatták azt a 19. század végéről, a 20. század első évtizedeiből való, magyar és német nyelvű – leginkább füzetes formátumú – feldolgozandó (statisztikai, közgazdasági, társadalomtudományi) anyagot, amelyet ETO-számokkal kellett ellátni. Hónapokon át jártunk oda: hoztuk, vittük az anyagot, s prezentáltuk a ceruzával a címoldal verzójára felvitt szakszámokat. (S vettük fel a szakszámok darabszámára kiszámolt fizetséget.) Egy alkalommal a „statisztikai könyvtár” valamelyik helyiségében – bizonyára a gyarapítási osztály (csoport?) táján – Takács Menyhért egy régi férfiismerőseivel akadt össze, akivel halk szóval elég hosszasan elbeszélgettek. Hazafelé menet kérdeztem tőle, ki volt az illető. „Bibó István” – hangzott a tárgyyszerű válasz. (Börtönből való szabadulása után ő ott kapott állást, az állománygyarapításnál.)

Komplex osztály volt a Hírlaptár – nemcsak a folyóirat-repertórium készült ott, de ott kezdték el a Külföldi Folyóiratok Központi Címjegyzékeinek munkálatait (és adtak, többnyire telefonon, referenz szolgáltatást a kartonokról). Ott folyt a napon-ta a köteles példányról (a „Puskin”-ból) áthozott hírlapanyag kardexelése. Ezt a munkát Izsó Livia, ez az aranyos, szellemes, lankadatlan s csinos asszony végezte. Már íróasztal melletti munkát végeztem, amikor – ez is az '50-es, '60-as évek fordulója tájára esik – Szepesi Attila lépett be ifjú kollégámként a Hírlaptár „kötelékébe”. Ő nem raktárosi munkát kapott az érettségi után, hanem azt a feladatot, hogy a már a kardexbe felvett folyóirat- és hírlaphalmok (ami duplája a teljes napi sajtóanyagának, hiszen kurrens és muzeális példány egyaránt oda jött) minden egyes darabját kézbe véve (kicsiny) állománypecséttel lássa el valamennyi dokumentumot. Jómagam, azt hiszem, ekkor mikrofilmezésre előkészítendő egynémely hírlapot

„pagináltam”, és vele szemben ültem. Az ifjú költő jó néhány heti pecsétmunka után felettebb unni kezdte ezt a mechanikus feladatot, de azért zokszó nélkül végezte. Egy nap, úgy látszik, betelhetett nála a mérték, mert amikor Izsó Livia már az x-edik hírlaphegyet tette Attila asztalára, szemüvegén keresztül reménykedve felnézett, és a következő kérdést tette fel: „Mondja, Livcsi, mikor hozza az utolsó adagot?” Lát-szott, valóban él még benne az a gyermekes bizakodás, hogy e végtelennek látszó folyamat egyszer csak megáll, az ember lepecsételi az utolsó lapszámot is, és azt mondja: „Kész, megvan, végeztünk.” Meglehet, minden dokumentumtáros végső, titkos vágya ez – még ha mosolyogni való is e hiteles anekdotám.

Azt hiszem, mindenki számára az „első munkahely”, a munkás, felnőtt évek első benyomásai meghatározóak – akár pozitív, akár negatív értelemben. A forradalom utáni évek szürke és nyomott viszonyai között (a könyvtár forradalmi bizottságának tagjait már kipenderítették az intézményből), amikor a Kádár-kormány által kinevezett kormánybiztos irányította az intézményt (V. Waldapfel Eszter főigazgató-helyettesége mellett), e sorok írójának szerencséje volt, hogy egy, akkor már évszázados intézménynek e jó, szorgos, értelmes műhelyében dolgozhatott. Egyebek között még az is szerencse, hogy a „raktári rendet” is meg a „takácsmenyhérteket” is mindmáig nagy becsben igyekszik tartani.

Fogarassy Miklós

Meghalt Kiss Jenő (1933–2003)

Szabálytalan búcsú

Életének 71. évében 2003. július 21-én váratlanul elhunyt – fogalmaz kíméletlen pontossággal a gyászjelentés. A váratlanság nem az életkorra vonatkozik, bár mai fogalmaink szerint ez nem kor. Közel tíz éve annak, hogy Kiss Jenő valóban súlyos beteg volt, akkor lélekben felkészültünk minden eshetőségre. Ám túljutott a krízisen, s mi elveszítettük veszélyérzetünket. Ezért váratlan és megdöbbentő most a halálhíre.

Vészesen fogyatkozik szakmánk „nagy generáció”-ja. Ilyenkor megrendülünk, s kapkodva próbáljuk számba venni, mit mulasztottunk el megtanulni tőlük, immár végérvényesen. Magam több mint három évtizedet töltöttem Kiss Jenő közelében: tanítványaként egyetemi leckekönyvem őrizi aláírását; „közvetett” munkatársa lehettem, mikor minisztériumi főosztályvezetőként bevont a közművelődési törvény előkészületi munkálataiba; s végül közel másfél évtizedig közvetlen beosztottja és munkatársa voltam a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban. Módom volt tehát őt különféle szakmai feladatokban, rangos munkakörökben, más-más életkorban megfigyelni. Személyisége, emberi habitusa mindig átsütött a hivatalos szerepeken, s ezek a személyes vonások következetesen állandóak voltak benne. Hadd villantsak fel néhányat ezek közül, kissé csapongva talán, ahogyan előtolakodnak emlékezetemben.

Elsőként határtalan természetszeretete idéződik fel bennem. Kert, virágok, bokrok, gyümölcsfák, különleges fűszernövények – ezekben elgyönyörködni, ezek „természetéről” elgondolkodni, s elbeszélgetni, a jó gazda aggodalmával figyelni növekedésüket. Ez számára mindenkor értelmes, tevékeny elfoglaltságot jelentett. Ez volt talán az az *életrecept*, melyet ... Rousseau ajánlott az emberiségnek – ahogyan Illyés Gyula írja.

A természethez, a földhöz való vonzódása magyarázható talán vidéki származásával is, éppúgy, mint az az egyszerűség, mely egész személyiségéből sugárzott. Jelentett ez egyfajta közvetlenséget, természetességet, jelentette az egyszerű emberek tiszteletét, pontosabban szólva az emberi értékek tiszteletét a rangon, beosztáson alapuló tekintélyek helyett. Az otthonról magával hozott tiszta értékeket ugyanúgy megőrizte egy életen át, akár csak a mindig felismerhető, ízes vasi beszédet.

Ez az egyszerűség nemcsak magánemberként, hanem szakemberként is jellemezte. Nem szerette a szakmai hókusz-pókuszt, a kőrtést és fontoskodást, a szakmai frázispufogatást – ez egyébként a generációjára általában jellemző vonás, ha

úgy tetszik. Megvetette a formaságokat, a protokollt, az „illik”-feladatokat. Igyekezett kibújni a – vezető beosztásaiból egyébként gyakorta adódó – nyilvános szereplések alól. Emlékszem, a FSZEK-ben töltött főigazgatói évek során Gujgiczter Irén szelíd korholásokkal sem tudta rábeszélni, hogy egy-egy elhunyt kolléga sírjánál emlékbeszédet tartson. Kárpótlásul Irénnek megígérte, hogy őt majd elbúcsúztatja... Ezt az ígérte már nem fogja teljesíteni.

Egyszerűsége – rangos vezetőként is – már szinte puritánságnak volt nevezhető: tanácsi lakásával, kiszolgált Skodájával, bármiféle, a beosztása révén megszerezhető előny elhárításával is elégedetten élt és dolgozott. Számára a család, a barátság, a jó könyvek, a kert, egy-egy pohár jóféle vörösbor, a csendes szemlélődés volt fontos. Megkockáztatom, ez is generációs vonás!

Mindannak fényében, amit próbálok felidézni róla, igen szeretetre és tiszteletra méltó ember volt. Szakmai elismerést vívott ki itthon és világszerte, miközben a világ legtermészetesebb módján tette a dolgát: irányított, szervezett, tanított, publikált, őrizte a magyar könyvtárügy értékeit, hozzáigazítva a világ könyvtárügyéhez.

Derűje, kiegyensúlyozottsága irigylésre méltó volt. Mindig sikerült az arany középutat megtalálnia: mindent mértékkel, semmit sem eltúlozva. Talán ez volt az ő titka, ezért volt jó vele dolgozni, a társaságában lenni, vele beszélgetni. 1998-as nyugdíjba vonulása után is példászerűen alakította ki új életformáját: nem szakadt el a szakmától, ugyanakkor mégis csak szíve szerinti feladatot vállalt el, amiben örömét lelte. Némi önteltséggel azt is gondolhatnám, hogy mintha csak megfogadta volna azokat az illyési sorokat, melyeket az emlékezetes, „kulcsátadási ünnepségek” eufémizált nyugdíjas búcsúztatóján idéztem:

Annak pedig, aki csinált valami megjegyzésre méltót az életben, elöregedvén így kell beszélnie:

Engedjétek meg, hogy saját lábamon vonuljak a háttérbe. Ne nógassatok további teljesítményre. Ne csapjatok be, ne kapassatok el. Ne kompromittáltassatok egy tolakvó aggastyánnal azt a friss lángú fiatalembert, azt a szívós férfit, akinek emlékét én is jó szívvel őrzöm. Tegyetek elem egy pohár bort, de hadd köszönjem meg csak egy kézmozdulattal, arcomat se kelljen felétek fordítanom.

Ennek a bekezdésnek, sajnos, van folytatása is, amely akkor, ott, nem hangzott el. Most, öt évvel később vált szomorú aktualitássá. S ez az esemény már nem cufémizálható:

Higgyétek, hogy a halál: legyőzhető, ha én, lám, elestem is. Ha mind elesünk is; kitartón, magányos hátvédként, a végsőkig, ahogy megfogadtuk.

Vállalom, hogy egyoldalú a kép, amit felidéztem. Visszaemlékezésem szabálytalansága abban áll, hogy „csupán” főhajtás kíván lenni egy szakmailag és emberileg kiemelkedő, példászerűen etikus életpálya előtt. Kiss Jenő szakmai pályafutásának, küzdelmeinek és sikereinek monografikus feldolgozása külön fejezetet érdemel a magyar könyvtárügy történetében. Hiszem, hogy megörökítése nem várat magára sokáig.

Bartos Éva

Bécsi képeslapok

„Die Straßen Wiens sind mit Kultur gepflastert.
Die Straßen anderer Städte mit Asphalt.”*

Karl Kraus (1874–1936)

Egy borongós áprilisi délután láttam meg először a várost a Schwedenbrücke Donau Strasse felőli oldaláról, ahogy fenségesen trónolt vizei fölött. A közeli dóm csúcsa kecses virágsziromként emelkedett ki a szürke ködből, mintha játszadozni akarna a közeledő este ibolyaszínű felhőivel és halvány csillagaival. Egy pályázat hozott ide, de talán nem volt hiba épp Bécsbe jönnöm, hogy ihletet keressek lexikonhoz a pazar barokk templomok és paloták hűvösében s az ódon utcák labirintusaiban, amelyek elfeledett, árnyékos udvaroktól és nyüzsgő terektől kanyarognak tova, le egészen a vízpartig, a bankok és irodaépületek modern, márvány és beton tömbjei között. Nem sokkal később már jártam is a szívemnek oly kedves ódon utcákat, a keskeny, macskaköves átjárókat, ahol estefelé sárgás, pislákoló fények gyúlnak a házak apró, emeleti ablakaiban a kapuk fölött és az utcán álló, kovácsoltvas kandeláberekben. Elértem a teret, ahol a dóm állt. Arra gondoltam, hogy ablakai valaha aranyozott hintókra és párnázott kocsikra néztek – és ámulva láttam, ahogy most körbevette az esti Bécs rikító, reklámfényektől villódzó, zsebongó és sokszínű forgataga. Innen utam a Hofburg irányába vezetett tovább, hogy aztán a Svájci udvar keskeny átjáróján a Josefsplatzra jussak, ahol a Nemzeti Könyvtár épülete is magasodik. Futó pillantást vettem rá csupán – mintegy ismerkedésként –, hiszen az idő már későre járt, de azzal a szilárd elhatározással indultam haza, hogy másnap feltétlenül visszatérek jegyzeteimmel a zsebemben. Útközben láttam, ahogyan egymás után gyulladnak ki az ablakok fényei a folyó csillámló habjai fölött, ott, ahol a parti sétány lámpásai bólogattak. Hajók siklottak a sötét vízen, mély hangú kürtjeik különös dallamai belevegyültek az éjszakába, és a Duna-metropolisz maga is egy álomba merült, csodákkal terhes, félig mesebeli város képét mutatta.

* * *

Amikor másnap reggel készen álltam arra, hogy a Nemzeti Könyvtárba induljak, Bécsben ragyogóan sütött a nap, és a levegőt a korai nyár vidámsága töltötte be. Az előző estéről már ismert útvonalon haladtam, mígnem elértem a klasszicista palotákkal körülvett Josefsplatzra. A Nemzeti Könyvtár (Nationalbibliothek) épülete a tér nyugati oldalán magasodik. Johann Bernhard Fischer von Erlach és fia, Joseph Emanuel érett barokk alkotása ez 1726-ból. Fischer von Erlach munkáival

* Bécs utcái kultúrával vannak kikövezve. Más városok utcái aszfalttal.

sű, faragott könyvszekrények, az aranyozott korinthoszi oszlopfők s a grandiózus mennyezetfreskó, amely bizonyos Daniel Gran 1770-ben készült alkotása – mint később megtudtam.

A Nemzeti Könyvtár, amelyet még I. Ferdinánd alapított, s amely Európa legjelentősebb könyvtárainak egyike, valaha császári és királyi könyvtárként volt ismert. Ma több mint másfél millió kötettel rendelkezik, s olyan kéziratárral (30 000 nyugat-európai, 4000 keleti, görög és szláv tétel), amely a maga nemében páratlan. De nemkülönben elismerésre méltó az itt őrzött aláírás-, térkép- és papiruszgyűjtemény, valamint a portré- és dramaturgiai gyűjtemény (benne Kálmán Imre kézírataival) is. A könyvállomány nagy száma nem véletlen: 1624-től kezdve a frankfurti vásár minden könyvára, 1809-től pedig a Monarchia minden nyomdája elküldte Bécsbe a köteles példányokat. De ide került Savoyai Jenő 15 000 könyve éppúgy, mint a grazi várkönyvtár teljes anyaga is. Később II. József számos felosztott kolostor könyvtárát hozta ide, az udvari könyvtárba. A könyvtárat a nyilvánosság számára már VI. Károly megnyitotta 1726-ban. – Furcsa érzés keríti hatalmába az embert, ha arról értesül, hogy itt őrzik Homérosz Iliászának a Kr. utáni I. századból való kéziratát, a Bécsi Genesisnek nevezett legrégebb illusztrált Biblia-törédket, a Gutenberg-biblia egy példányát vagy épp Dürer Apokalipszisét. S talán azt is érdemes megemlíteni, hogy egy ideig a Nationalbibliothek adott otthont a magyar történelemírás egyik kincsének tartott Bécsi Képes Krónikának, amely azonban ma már a Széchényi Könyvtár tulajdona. Számos értékes régi magyar kódexet azonban – közöttük Corvinákat is – még a bécsi Nationalbibliothekben tárolnak.

Ahogy kiléptem, szemembe vágott az éles napfény, fületem pedig megcsapta a csatornaszerű utcákon áramló embereknek a járművek zajával keveredő hangos zsvivaja. Lelkem még őrizte a nagyterem magasztos csendjét, a kiállítás képeit a

egyébként Bécs-szerte számos alkalommal van alkalma találkozni a látogatónak. Bent a hasonló épületek megszokott hűvössége és nyugalma fogadott. Mivel megtudtam, hogy a könyvtár jelenleg a Prága–Bécs kiállításnak ad otthont, úgy gondoltam, első célom a nagyterem lesz, hiszen egy ilyen alkalmat semmiképp sem szabad elszalasztanom. Elindultam fölfelé a széles márványlépcsőkön, közben kutatásom elmúlt éveire gondoltam, a sikertelenségekre és az apró sikerekre, a hibákra, arra, hogy néha úgy tűnt: zsákutcába jutottam, aztán a remény távoli, csalogató fényére, amely a kutatókat vezeti. – Beléptem. Lenyűgöző volt a nagyteremnek, Európa legnagyobb barokk könyvtártermének a pompája: az oldalt sorakozó, pazar díszíté-

kifakult színű plakátokkal, az ósdi dagerrotípiákkal és az elsárgult fényképekkel. De ez már a kinti világ volt, harsány színeivel és dübörgő hangjaival. Átadtam magam az utca forgatagának...

* * *

Szinte elviselhetetlenné vált a hőség. A város most másik arcát mutatta: feltörekvő, egyre terjedő, barátságtalan körengeteggé változott. A modern, ciklopszi gránit-tornyok birodalma volt ez, amelyek szorongással töltöttek el, a metró állandóan rohanó, közömbös idegenektől nyüzsgő világa, melyben az ember oly vigasztalhatatlanul magányosnak érzi magát. Ez a csupa kő és csupa zaj város – úgy tűnt – nem szerves folytatása a régi Bécsnek, csupán egy álmok nélküli embertömeg folytonos nyüzsgésének és kavargásának mitikus színtere. Ilyesféle érzések kavarohtak bennem, amikor a szerelvény befutott velem az Otto Wagner állomásra. Itt van az a németül élménykönyvtárnak (Erlebnis-Bibliothek) nevezett, egyes részleteiben talán leginkább a mezopotámiai Zikkurátra emlékeztető épületegyüttes, amely nem sokkal látogatásom előtt, április 8-án nyitotta meg kapuit. A metró-, a villamosmegálló és a könyvtár sajátos szimbiózisza ez, a mai kor rohanó emberének (sok esetben) első állomása, ha információra van szüksége Bécsről, Ausztriáról, Európáról – a világról. S valóban, a *Buechereien Wien* szinte minden igényt képes kielégíteni több mint 300 ezres állományával, a számos idegen nyelven hozzáférhető újságokkal, hanglemezekkel és hangkazettákkal, a rendelkezésre álló CD-kkel, CD-ROM-okkal, illetve DVD-kkel. Egy a *Buechereien Wien*ben tett látogatás képes arra, hogy némileg megváltoztassa a könyvtárról alkotott hagyományos elképzelésünket. Mert hiszen ez a könyvtár már nem pusztán a stúdiók vagy a könyvkölcsönzés helye, de a folyamatosan változó világgal való kapcsolattartás fóruma/tere is. Ezt szolgálja például az emeleten berendezett „Internet-galéria”, ahol a látogatóknak lehetősége nyílik a világhálón való szörfözésre, „chattelésre” vagy e-mailek küldésére. Kicsit elveszettnek érzem itt magam, a kávézó felé veszem az irányt, talán akad valami fogamra való... A széles teraszról fantasztikus a kilátás, a naponta megújuló Bécs: irodaházak és bérpaloták sora, alattam egy világváros lüktető erei: a villamosok vörösen tekerdő kigyói és a sűrű aszfaltutak szalagjai a mélyben.

* * *

Hirtelen riadtam fel a magamra erőltetett délutáni álomból. Úgy tűnt, patadobogást vagy valami hatalmas állat trappolására emlékeztető hangot hallottam, vagy talán madarak zaját, mintha csőrükkel kopácsolnának a félig nyitva felejtett tetőablakon. Ahogy megtettem a falépcsőn lefelé vezető első tétova lépéseket, egyre világosabbá vált bennem a felismerés, hogy kint iszonyú vihar tombol, és a zaj, ami hallok, nem más, mint az égből hulló tojásnyi jégdarabok csattanásának zaja a tetőablak füstüvegén. Most valahogy ösztönösen ódzkodtam attól, hogy bekapcsoljam a számítógépet, ami pedig annyira nyilvánvaló lehetőségnek tűnt volna, hiszen a gép mindig ott volt és mindig készen állt, annál is inkább, mivel az időjárás végképp keresztülhúzta azt a tervemet, hogy a városban csatangoljak. Társaságra vágytam és úgy gondoltam, a „házi könyvtár” (Collegium Hungaricum, Bibliothek) lesz erre a legjobb hely, utána nézni pedig volt minek bőven.

A pontosság kedvéért elmondom még, hogy bécsi szállásom a Collegium Hungaricumban volt a Hollandstrasse 4. szám alatt lévő különös, de igen praktikus kialakított épületben. Ennek első emeletére igyekeztem. Némi keresgélés után ráakadtam a keresett dolgokra: egy Goethe-idézet magyar fordítására, Thomas Mann Davosban tett látogatásával kapcsolatos néhány adatra, Grinzing és Ottakring kerületek történetének rövid ismertetésére és a Hundertwasser-ház felépítésének körülményeire.

Közben enyhült a vihar is, és a terembe a nyitott ablakon át beszökött az eső utáni első hűvös fuvallat, csekélyke enyhülést hozva a már hetek óta tartó hőségben. Arra gondoltam, hogy eddig bármikor is kerestem fel ezt a kis – és hozzám legközelebbi – könyvtárat, mindig elégedetten tértem vissza harmadik emeleti szobámba. Így volt ez az első napokban, amikor csak tétován tájékozódva, a friss jövevény kíváncsiságával telten barangoltam a polcok között, míg aztán útba nem igazított az itt dolgozók kedvessége és segítőkészsége, és így van ez most is, amikor a jégeső kergetett le ide. Pedig az állomány sem hiánytalannak, sem egyenetlennek nem igazán nevezhető. A mintegy 15 000 kötetnyi könyv, amellyel a könyvtár ma rendelkezik, az egykori bécsi Történetkutató Intézet, valamint a bécsi magyar királyi testőrségi (más nevén Trautson) palotában működő – és 1961-ig a bécsi Collegium Hungaricumnak is otthont adó – kollégiumi könyvtár gyűjteményét képezte. Az 1949-től 1961-ig terjedő időszakban a könyvtár kényszerű okokból szüneteltette működését. 1962-ben aztán, amikor a Collegium Hungaricum a mai, új panelépületbe költözött, újra életre kelt a könyvtár is, de ekkorra a könyvek nagy részét hazaszállították, s azokat egyrészt a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, másrészt a Történelemtudományi Intézet kapta meg. A mai anyag jelentős részét a magyar nyelvű szépirodalmi, irodalmi, művészettörténeti, néprajzi, valamint történet- és zenetudományi tárgyú művek alkotják, de a könyvtárhoz tartozik még CD- és hanglemezgyűjtemény, illetve videotár is.

* * *

A lenyugvó nap fényének ereje szemvillanásnyira áttör a szürkéségen, barnás-vörösre lobbantva a tájat s vele a Steffl ide látszó tornyát is. Mint Monet roueni katedrálisa... Ahogy megkondulnak az esti harangok, a hídon megcsapja arcomat a hűvös, éles és tiszta levegő, benne a Duna illata keveredik az eső áztatta aszfaltéval...

Pátrovics Péter

A Pest Megyei Könyvtár 50 éve

Hogy mi mindennek *nem* tekinthető a Pest Megyei Könyvtár kiadásában 2003-ban megjelent karcsú, ízléses, fekete-fehér fotókkal gazdagon illusztrált kiadvány, hogy mi minden helyett jelent meg úgy, ahogyan megjelent, hogy – egyáltalán – milyen gondok merülnek fel azok horizontján, akik félszázéves jubileumok alkalmából valamiféle összefoglalást kívánnak nyújtani, igen szépen és szellemesen közli az olvasóval a kötet Köszöntője, amelyet az intézmény immáron 1989-től való igazgatója, Biczák Péter írt. Érdemes e köszöntővel alaposabban is megismerkedni:

„Könyvtártörténetet írni nem egyszerű dolog és ezt az tudja legjobban, aki életében egyszer már belefogott. A kezdet nem volt nehéz, pályázatot írtunk, szerencsére elnyertük, ám a baj ekkor kezdődött. Az a nemes szándék, hogy a könyvtár 50. születésnapja alkalmából valamilyen írásos nyomot kellene hagynunk elődeink munkájáról, saját küzdelmeinkről, önmagában nem volt elegendő ahhoz, hogy átfogó történeti munkát írjunk a Pest Megyei Könyvtárról.

Írjuk meg az épület történetét? Pest megyében ez meglehetősen viharos ügy, alakulásától napjainkig számos költözés és még több költöztetési szándék, de még ennél is több vita vette körül az intézmény életét.

Írjuk meg a gyűjtemény történetét? Maga a gyűjtemény nem sokkal régebbi keletű, mint a könyvtár, így olyan könyvritkaságokat nem tartalmaz, melyek gerincet adhatnának egy alaposabb gyűjteményelemző tanulmánynak. Ez akkor is igaz, ha az idők folyamán bekerült az állományba jó néhány olyan mű, melyeket védve, óva külön gyűjteményben őrzünk, nem beszélve a helytörténeti gyűjteményünkről, melyet elődeink (bölcsen!) a kezdetektől fogva tudatosan fejlesztettek.

Írjuk meg a szolgáltatások fejlődésének és fogadtatásának történetét? Ebből vagy száraz szakmai eseménytörténet, vagy kedves, szellemes, ámde a közönség számára nem különösebben érdekfeszítő mű keletkezett volna.

Kérjünk a volt munkatársaktól visszaemlékezéseket? Fontos és érdekes műfaj, de ezt a könyvtár 40. születésnapján megtettük, kiadtuk, az abban leírtakra azóta is támaszkodunk az intézmény múltjának kutatásakor.

Végül az emlékkönyv műfaja mellett maradtunk, ez adta a legtágabb lehetőséget a többféle írásmű együvé szerkesztéséhez. A ránk rótt feladatok sokasága, az örökös időhiány remélhetőleg felment minket egy tudományos igényű, egységes szerkezetű könyvtártörténet megírása alól.

A Pest Megyei Könyvtár munkájában mindig a legfontosabb feladat volt az együttműködés a megye többi könyvtárával. Ennek oka kezdetben a hierarchikus közigazgatás és a budapesti székhely időszakában a helyi olvasószolgálat hiánya volt. A szentendrei lét is furcsa helyzetet teremtett: míg más

megyei könyvtárak nagyvárosi könyvtárakként viselték a többiek gondját, a Pest Megyei Könyvtár egy volt a többi középvárosi nagyságú könyvtár közül, »csupán« szervező erejével, szolgáltatásaival, felkészült szakembereivel volt képes hatni a megye könyvtárügyére.

Az elmúlt évek számítástechnikai fejlesztései fantasztikus háttérrel adtak az együttműködéshez, a könyvtárközi kölcsönzést hihetetlen mértékben felgyorsították. Feltehetően azért is nyitott ennyire a könyvtáros szakma az információs technológiára, mert a könyvtárban nagy mennyiségű adatot kell kezelni, az információk megszerzésének és a megszerzés gyorsaságának szerepe kiemelten fontos.

50 év tekintélyt parancsoló kor egy intézmény életében, azt mutatja, hogy képes volt kiállni a XX. század gyötrelmes második felének minden próbáját. Úgy sejtem, nem lesz könnyebb a ránk váró idő sem, mert a táguló világ a helyi és helyben megélt problémák mellett egyre több feladatot ró ránk a szélesebb környezet problémáiból is. Hitem szerint a könyvtáros az a jól felkészült segítő, aki műveltsége, tájékozottsága, érzékenysége alapján képes lesz hatékonyan közreműködni az információs társadalom építésében.

Reményeink szerint ez a könyv a múlt felidézésével, a jelen gondjainak megírásával erőt ad olvasóinak mindehhez...

Nos, Biczák Péter szavai világosak, noha jól teszi mindenki, ha szövegét egynél mindenképp többször olvassa át. Alapvető problémákat érintenek ezek a szavak, és éppen nem csak a Pest Megyei Könyvtár jubileumi kötetét illető gondokkal kapcsolatban. Ragadjunk ki ezek közül néhányat (mindnek a kiragadására aligha akadna tér és idő)! Szól arról a szöveg, egyértelműen, bár éppen nem középpontba állítva, hogy ilyesféle (valamiféle) kiadvánnyal mindenképp elő kellett rukkolnia a könyvtárnak. Az, hogy az 50. születésnapot kiadvánnyal (is) meg kell ünnepelni, nem kérdés (Biczák Péter számára), a kérdés csak az, milyen legyen, milyen lehet ez a kötet. És e témában sorjáznak azután az előljáróban említett *nemek*: nem lehet könyvtártörténet, nem lehet épülettörténet, nem lehet gyűjteménytörténet (stb.). Marad tehát az emlékkönyv. De mit jelent, mit nyújt ez a műfaj? Arról nyilvánvalóan nem lehet szó, hogy a műfajt a maga klasszikus, tradált formájában újítsák fel a szerzők, szerkesztők („Aki nálam jobban szeret, írjon nevem alá nevet”). Nem, már csak azért sem, mert akkor nem a könyvtárosoknak, a születésnapját ünneplő intézmény munkatársainak kellene megszólalniuk az (emlék)könyv hasábjain, hanem azoknak, akik róluk szólhatnak, róluk, nekik vallhatnak. Ez a lehetőség nyilván *nem* lehetőség. Elképzelni nyilván lehet, megvalósítani azonban aligha. Minő emlékkönyvről lehet tehát szó? Biczák Péter erről is szól, csak értsük jól, amit mondott (írt). Arról beszél, hogy mi volt, mi ma is a Pest Megyei Könyvtár legfontosabb feladata. Arról, hogy miként robbant be a számítástechnika a könyvtárak, így a Pest Megyei Könyvtár életébe is. Arról, hogy milyenek voltak az „idők” és milyen „idők” várhatók... Így körvonalazódik lassan, szinte észrevétlenül, miről is szólhat hát egy emlékkönyv. Lényegében arról, hogy *micsoda* is, *mit* is csinál, *mivel* szembesül, *mi* előtt állt és áll maga az intézmény. Problémacentrikus, problémákra kihegyezett, problémákkal szembenező, problémákról beszámoló írásokat ígér (no persze nem kifejezetten, épp csak szövege értelméből következően, implicite) a beköszöntő. És valóban erről is van szó.

Ha valaki csak a tartalomjegyzékre ügyel, nemigen veheti ezt észre. A tartalomjegyzék címei (*Pethő Zsoltné: A körzeti könyvtártól a Pest Megyei Könyvtárig, Biczák Péter: A könyvtár a rendszerváltás után, Az OLVASÁS ÉVE eseménytörténete a Pest Megyei Könyvtárban, Tamási Csilla: Könyvtáros képzés és továbbképzés alakulása Pest megyében, Gerber György: Könyvtárak Pest megyében stb.*) szabályos könyvtártörténeti dolgozatokat ígérnek – és nem teljesítenek. Nem azért, mert szerzőik felkészületlenek volnának, mert – ahogy Biczák írta volt a köszöntőben – sokféle munkájuk végzése mellett (után?) nem volt módjuk tudományosan elmélyedni a könyvtár történetének forrásszintű feltárásában. Nem, nem azért, elsősorban nem azért. Hanem azért, mert nem is igazi könyvtártörténetet akartak írni. Az adatok (szépen sorjáznak bennük) elsősorban arra valók, hogy a problémákat ugrassák ki: az indulás hendikeppeit, a helyszín ellentmondásos alakulásait, az intézményszerkezet (struktúra) ellentmondásait, a politika és a közigazgatás alakulásainak nem mindig épp szerencsés (hogy finoman fogalmazunk) bifurkációit, a tervek szinte folytonos módosulásainak befolyását stb., stb., stb. Persze nem panaszkönyvről van szó. Éppen nem. Inkább igen gondos problématerkép(ek)ről, a problémák feltárásáról, a velük való szembesülések eredményeiről. Ezek az eredmények – minden szerénység ellenére is – kiemelkedő jelentőségűek (panaszkönyvről ezért sincs, ezért sem lehet) szó. Ám átlátni őket, megérteni, miben is állnak, csak ahhoz képest lehet, hogy milyen volt a genesisük (teher alatt nő a pálma). Ám a hangsúly természetesen nem azon van, hogy – lám, lám – mennyi minden bajunk volt, de mi leküzdöttük őket, ilyen és ilyen világraszóló eredményeket értünk el ellenükre, ellenükben. Hanem azon, hogy ilyen és ilyen típusú problémák adódtak, adódhatnak egyáltalán (anyagiak, szervezésbéli, strukturálisak, a helyszínből adódóak, a nagy történelem befolyásából következők, stb.), ezek a problémák így és így tárhatók fel, elemezhetők, megoldhatók stb.

A problémalátás, a problémafeltárás minden diszciplína számára alapvető fontosságú (a filozófiában szinte önálló tudományág rangjára emelkedett már Arisztotelésznél, a neve aporetika). A most megjelent kötet azt (is) demonstrálja, hogy fölötte termékeny a könyvtárral való foglalkozás esetében is. Jó, igen jó, hogy Biczák Péterék – ezúttal – nem könyvtártörténetet, nem épülettörténetet, nem gyűjteménytörténetet (stb., a nemek sorát lásd fentebb!) írtak és adtak közre. Szinte egy új műfajt honosítottak (mert reméljük honosul majd) meg a könyvtári szakirodalomban. Ám ez a pozitívum sem mentes a problémáktól. Mert – végül is – kinek szól, ki a címzettje az ilyesféle kiadványnak?

A köszöntő itt sem hagy minket cserben, bár itt sem szól schwarz auf weiss. „...erőt ad olvasóinak mindehhez...” írja Biczák. Amihez az erő szükségeltetik, az nem az olvasók, a könyvtárhasználók, a könyvtárlátogatók dolga. Nekik nem ehhez, nekik egészen máshoz kell (ha kell) az erő. A címzettek eszerint a könyvtárosok, a felsoroltakhoz (lásd fent!) nekik kell felvértezödniük. Az emlékkönyv tehát a könyvtárosokhoz szól. Valóban. Nekik jelent(het) legtöbbet, nekik adhat – valóban – erőt a könyvtári aporetikának ez a kis remekműve. Ám nem véletlen, hogy Biczák ezt – így – nem mondja ki. Ha gonoszkodni vágnánk (nem vágyunk), azt mondhatnánk, hogy persze, persze... Pályázatot elnyerni azzal, hogy önmagunkhoz szólunk, nyilván nemigen lehet. A könyv címzettjét jobb nem kimondani. De – és ezért céljátévesztett minden gonoszkodás – a könyvet valóban haszonnal, sőt kedvvel, érdeklődéssel forgathatják az olvasók is. (Persze a Pest

Megyei Könyvtárba járó olvasók.) Úgy lett az megcsinálva (hosszú, szép részletekkel a könyvtári éjszakákról, a zsíros kenyerekről és extrákról, az irodalmi karneválokról stb.), hogy az olvasók, azok is akik jelen voltak, azok is, akik csak hallottak róluk, kedvvel olvassgathatják, saját emlékeiket idézhetik fel, kedvet kaphatnak a következő hasonló rendezvényekre elmenni, azokban résztvenni stb. És persze a könyvtárról is kitűnően tájékoztat a kiadvány. Megtudható belőle minden, ami egy-egy könyvtár-ismertető prospektusból, sőt sokkal több is. Szóval nincsenek kizárva az olvasók, épp csak a lényegből. De ezt nyilván nem veszik, nem vehetik észre. Szóval ilyen szempontból is rafináltan sokoldalú, rafináltan sokarcú a munka. Pedig megvesztegetően egyszerűnek, minden színessége ellenére matter of fact jellegűnek tűnő mű. Épp csak sokkal többet ad, mint kínálni látszik, épp csak álorcát visel, akár a köszöntője. De könyvtáros forgatóit, igazi címzettjeit nem vezeti, nem vezetheti félre. (VK)

Helyismereti könyvtárosok IX. országos tanácskozása

Az MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete, az MKE Bibliográfiai Szekciója, a Pest Megyei Könyvtár és a váci Katona Lajos Városi Könyvtár 2002 júliusában kétnapos konferenciát szervezett-rendezett Vácott. A helyismereti könyvtárosok kilencedik országos tanácskozása volt ez, egyúttal jubileumi ülés is, hiszen igaz, „csak” a kilencedik országos tanácskozásról volt szó, valamint igaz az is, hogy a Helyismereti Könyvtárosok Szervezete hivatalosan „mindössze” 1994-ben alakult, alakulhatott csak meg, ám a szándéknyilatkozatot már 1993-ban, Leányfalun aláírták az alapítók, a munka megkezdődött, joggal tekinthették tehát a kilencedik országos tanácskozás résztvevői és számos felszólalója jubileuminak az eseményt. Ebben az esetben a réges-régi mondás sem bizonyult igaznak a kitaposott cipőben járó suszterről és a kócos, rendezetlen frizurájú fodrászról. A helyismereti könyvtárosok gondoskodtak arról, hogy a konferencia anyaga annak rendje és módja szerint összegyűjtessék és közreadassék, méghozzá oly módon, hogy egyetlen valamiképp is fontos információ se menjen veszendőbe. Valóban példaszerű és bámulatra méltó az a gondosság, amellyel a konferenciát bemutató, annak anyagát közreadó kötet megjelent. Nemcsak arról van szó, hogy az előadásokat tartalmazza a kötet, nemcsak arról, hogy a körülményekről, a konferencia összehívásáról, szerkezetéről, céljairól és azok teljesítéséről igen alapos beszámolók születtek, sőt nem is csak arról, hogy gondosan regisztráltatott a kötetben a tanácskozás minden egyes eseménnye, az olyanok is, amelyek nem annak tudományos, szorosan vett szakmai, hanem „emberi” kollegiális (stb.) oldalához, aspektusához tartoznak. A helyismereti könyvtárosok, első helyen természetesen a kötetet szerkesztő és kiadó Mándli Gyula (a tanácskozás idején – még – a Helyismereti Könyvtárosok Szervezete elnöke, a váci Katona Lajos Városi Könyvtár igazgatója, a szervezet megalakításának és első tíz éve irányításának spiritus rec-

tora) arról is gondoskodtak, hogy szerepeljen a kötetben a tanácskozás meghívója, a résztvevők pontos névsora (stb.). Éppen nem kicsinyességről van szó. Mindennemű könyvtártörténeti kutatásnak, mindennemű későbbi vizsgálódásnak, kronológiakészítésnek, eseménynaptárnak (stb.) nélkülözhetetlen forrásai lesznek ezek a dokumentumok, hogy mennyire, csak azok tudhatják igazán, akik ilyesféle munkák elkészítésével legalább megpróbálkoztak már. És mindez a jubileumi kötet alkalmával még sokkal fontosabb, mint lenne egy „közönséges” konferencia-beszámoló esetében. Hisz a jubileum okán került sor visszatekintésekre, a megtett út számbavételére és értékelésére, a kezdetek – immár homályának – felderítésére. Ha Mándli Gyula a konferencia és a jelen kötet számára nem írja le mindazt, amit leírt (előszavában, a Katona Lajos Városi Könyvtár helyismereti munkájáról beszámoló hatalmas előadásában, minuciózusan pontos és rendkívül alaposan dokumentált dolgozatában, a Helyismereti Könyvtáros Szervezet megalakulásának rövid, de roppant tartalom- és információgazdag összefoglalásában), ha a kötetben nem szerepel a szervezet létrejöttét – annak idején, de később is – támogató könyvtári vezetők (Győri Erzsébet mint a helyismeret ügye mellé álló KMK igazgató, Kiss László, a Pest Megyei Könyvtár akkori igazgatóhelyettese) köszöntése és méltatása (stb.), akkor bizony a rekonstrukció mindig roppant fáradságos és sohasem teljes, sohasem mindig és mindenben megnyugtató eredményeket hozó munkájára lettek volna kárhoztatva a későbbi nemzedékek kutatói. De Mándli Gyuláéknak még arra is volt gondjuk, hogy felvegyék a kötetbe a konferenciáról azon frissiben beszámoló szakcikk legjavát is (élükön Bartos Éva remek, jól láttató beszámolójával a 3K-ban). Szóval valóban példamutató dokumentációt nyújt a kötet, paradigmikus megnyilatkozása – ebből a szempontból is – a helyismereti könyvtárosi szellemnek, hozzáállásnak, attitűdnek.

Nem hiszük, hogy túloztunk volna a fentiekben. Ám ha minden így és ennyire igaz is (természetesen az), akkor sem kerülhető meg a kérdés: vajon az öndokumentáció, vajon az önbemutató, vajon a (könyvtár)történészek keze alá való dolgozás, vajon az *intentio obliqua* (a reflektált, önmagára visszatérő beállítódás) a fontos? A legfontosabb?

Nyilvánvalóan nem. Sokkal fontosabb, az *intentio obliqua*t egyáltalán érdemesse, értelmessé tevő dolog az *intentio recta* (a tárgyra irányuló, az ún. természetes beállítódás). Már Hegel is azért csúfolódott Kanton, mert sokallta az ismeretelméleti és állandó csiszolását, élesítését. Ő, Hegel, úgy vélte, mindenekeelőtt vágni kell azzal a bizonyos késsel. Nos, ilyesféle vádak, csúfolódások korántsem érhetik a kilencedik kongresszusukat megtartott helyismereti könyvtárosokat. A tanácskozásnak is, a tanácskozás anyagát reprezentáló kötetnek is az áll a középpontjában, amit a meghívó szövege így fogalmazott meg: A tanácskozás témája: „A helyismereti tevékenység fejlődési trendjei a XXI. század elején. Új dokumentumtípusok a helyismereti gyűjteményekben”. Erről, alapjában és lényegében erről volt szó a konferencián. Még hozzá több metszetben, több aspektusból, többféle megközelítésmódot alkalmazva. E rövid beszámoló, könyvismertetés természetesen épp csak érintheti a dolgot, nem bonthatja ki a maga teljességében azt a problematikát, amelyet a tanácskozás, amelyet a kötet felmutat. Arra azonban feltétlenül sort kell kerítenünk, hogy négy igen jelentős példán keresztül szemléltesük, hogyan is fogták fel, hogyan is ragadták meg a résztvevők a meghívón szereplő igen nagyigényű tematikát.

Látszólag sem a huszonegyedik századi trendekről, sem az új dokumentumtípusokról nem szólhatott Mándli Gyula, hisz előadásának címe is (*Helyismereti tevékenység a váci Katona Lajos Városi Könyvtárban*), tartalma is történeti volt, történelmet ígért. Ám a szerző éppen azáltal, hogy a kezdetektől bemutatta a váci helyismereti munka alakulását, feltételrendszerének módosulásait, a munka, a helyismereti tevékenység csomópontjait és problémáit, egyúttal (és – természetesen – tudatosan hangsúlyozva, ha e hangsúlyokat teoretikusan nem is emelve ki) a trendekről is szólt. Arról, hogy miként „fejlődött”, milyen újabb és újabb feladatokat vállalt, milyen irányban alakult ez a tevékenység, többek közt azáltal is, hogy milyen újabb és újabb dokumentumtípusok kerültek a gyűjtemény gondozóinak a szemhatárába (és így a gyűjteménybe is). Szóval trendekről és újípusú dokumentumokról szólt – egy bizonyos fekvésben – ez a „történeti” beszámoló is, méghozzá annál is ragyogóbban, mivel mindenkor konkrét, szükségképpen az anyaghoz, a témához szorosan hozzátapadó, empirikusan mindenkor ellenőrizhető volt és maradt.

Bényei Miklós nagyelőadása, a konferencia hangnemét – első előadóként – szinte meghatározó expozéja már címe (*A helyismereti munka fejlődési trendjei a XXI. század elején*) szerint is a fő-fő téma exponálása volt. Bényei természetesen teoretikus módon közeledett témájához. Globalizálódás és lokalizmus kettős gyűjtőpontjának erőterébe helyezte a helyismereti munkát, e két fókuszpont alapján szerkesztette meg azt az ellipszist, amely befogadja és szervezi a könyvtári helyismereti munkát. Mondanunk sem kell talán, hogy a hallgatóság egyik ámulatból a másikba esett, hallván mindennapi kenyerünk ilyen távlatos megítélését és értelmezését, ám Bényei annyiban is hű maradt önmagához, hogy elméleti fejtegetései során is állandóan visszakapcsolta a mindennapok gyakorlatához. A (mega)trendeket felvázoló és interpretáló szövegben nem kevés szó eshetett így olyan „földhözragadt” témákról is, mint a kisebb könyvtárak részesedése az információkból, mint a helyismereti dokumentumok feltárásának „magasabb” és „mélyebb” szintjei, vagy – épp csak példaképp – a helyismereti könyvtárosok képzésének, továbbképzésének kérdései.

Berke Barnabásné a könyvtáros szakma egyik nemzetközi szinten is „jegyzett”, kiemelkedő alakja. A helyismereti könyvtárosok konferenciája számára már önmagában az is megtiszteltetés volt, hogy előadásra vállalkozott, hiszen ő maga nem helyismereti könyvtáros. Ráadásul, igen jólesően regisztrálhatta ezt mindenki, Berke Barnabásné nem afféle névjegy-leadás-jellegű előadással állt elő, amit, amilyent – persze minden megbántottság, sértettség nélkül, sőt, a gesztust nyugtázva, jóleső érzéssel – szakmánk nagyjaitól megszokhattunk már. Berke Barnabásné teljes erőbedobással készítette el tanulmányát (*Helyismereti elektronikus gyűjtemények – az elektronikus dokumentumok kötelezpéldányainak megőrzése*), amely így természetesen a konferencia egyik fő szenzációja lett. A téma természetesen a legrázósabbak, a legtöbb utánajárást és nemzetközi tájékozódást igénylők közé tartozik, ám hatalmas is a hozama. Hogy a konferencia címében kijelölt tárgy (Új dokumentumtípusok a helyismereti gyűjteményekben) alapkérdéseiről volt itt szó, az teljesen nyilvánvaló. És hogy ezen új dokumentumtípusok elseje épp az elektronikus dokumentum, szintén plauzibilis lehet mindenki számára. Nos, a kérdésnek a kötelezpéldány-szolgáltatás oldaláról való megragadása és pertraktálása korántsem csupán e kérdéskör egyik lehetséges megközelítése, hanem – nem túlzás a szó – az alapvető, a legfontosabb momentum kiragadása. A

bázisról van, lehet szó az elektronikus dokumentumok helyismereti felhasználású, a helyismereti gyűjteményekbe való beépítése céljából való kötelezpéldány szolgáltatásával kapcsolatban. Ha ez a kérdés (persze a gyakorlatban is) tisztázódik, a többi már könnyebb, sokkal könnyebb, hisz van alap, amire fel lehet húzni – akár a palotát is. És Berke Barnabásné épp ez alapokkal kapcsolatban látta el a konferencia résztvevőit a leghasznosabb, legfrissebb, legadekvátabb ismeretekkel, információkkal és koncepciókkal. Tanulmánya sokáig lesz minden helyismereti könyvtáros kötelező olvasmánya.

Negyedikként Takáts Béla előadásáról szólnánk néhány szót. Az ő munkája (*Helyismereti gyűjtőkör és az elektronikus dokumentumok*) szervesen egészítette ki Berke Barnabásné előadását. Itt azonban már nem a külső szakember segítségnyújtásáról volt szó, hanem egy eminenter helyismereti könyvtáros belső, interim ismeretanyagának, tapasztalatai gazdag tárházából való gondolatépítményének a közreadásáról. Új feladatokat és új követelményeket mutatott be az előadó, ám nem az újdonságokat a szakirodalomból (természetesen a külföldiből) ismerők módjára, hanem az azokkal már megbirkózni kezdett (igen alapos kezdés volt) szakember, a gyakorlatban és a gyakorlat által tetemesen meggyarapított problematikában otthonos szakember attitűdjével. Hogy mivel is kezdtünk meg birkózni, hogy mit is jelent a címben kijelölt problematika, legjobban talán Takáts Béla előadása mutatta meg, de egyúttal azt is, hogy a küzdelem éppen nem reménytelen, vagy kompetenciánkon túlfekvő. A jövőben, de akár már mostantól nem is igen lesz érdemes – az elektronikus dokumentumok helyismereti felhasználásával, prezentálásával, szolgáltatásával (stb.) kapcsolatban – „új” feladatokról szólni. Berke Barnabásné és Takáts Béla óta azok már nem újak, és ha talán nem is régick még, de organikus részei mindennapjaink praxisának.

Az eddigiekből talán láthatóvá vált, hogy a nagy, a jelentős konferenciák közé tartozott ez a kilencedik, és hogy kötetkiadására mindenképp szükség volt, a kötet – még inkább mint jeles előzményei, a korábbi konferenciákról megjelentek – minden helyismereti könyvtáros biztosan sűrűn fellapozott alapolvasmányai közé fog tartozni. További szavakat vesztegetni rá nyilván fölösleges is. E sorok írója azonban képtelen megállni, hogy egy kiselőadásról ne szóljon még. Az előadás a nagy elődök számbavételének, méltatásának konferenciákon átívelő sorozatába illeszkedett. Gáncsné Nagy Erzsébet Mónus Imréről tartott kis expozéjára gondolunk. Mónus Imre – talán – nem is tartozik az igazán nagy elődök közé. Írásai (kevesen vannak) nemigen orientálják, orientálhatják mai munkálkodásunkat. Személyisége nem volt éppen vonzó, örökségében vannak többszörösen is problematikus vonások. De Gáncsné Nagy Erzsébet előadásában éppen az volt a szép és megnyerő, hogy mindezt nem tagadva, egy pillanatig sem élve, vagy visszaélve a halottakról vagy jót vagy semmit közhelyével (amely nem is igaz, a latin credetiben a halottakról *jól* vagy semmit szerepel), olyan portrét tudott nyújtani, amely összetett volt és emberi, így többszörösen is, szakmailag is roppant tanulságos. Bátor (nem henyé a jelző, arra utal, hogy megrögzött előítéletekkel és komoly ellenérzésekkel, nem is oktalan elfogultságokkal kellett szembeszállnia) előadás volt. Sokáig emlékezetes marad. (VK)

A Pest Megyei Könyvtár

50 éve

